2

BALDI BALDII

FLORENTINI

MEDICINÆ PRACTICÆ in Almo Vrbis Gymnaſio Profeſſoris Ordinarij.

DISQVISITIO IATROPHYSICA

QVOD de Ariſtotelis operum infortunio lib. 13. de Situ Orbis prodidit his verbis Strabo: *Ariſtoteles & Bibliothecam, & Scholam reliquit Theophraſto: Theophraſtus vero eam tradidit Neleo: Neleus eam Sceptim detulit, ac poſteris dedit: hominibus quidem ſanè imperitis, qui libros incluſos, ac negligenter poſitos tenebant. Cumque Attalicorum Regum, ſub quibus erant, ſtudium ſentirent, conquirendorū librorum ad inſtruendam eam Bibliothecam, quæ Pergami erat, eos in foſſa quadam ſub terra occuluerunt, quos & tineis, & humiditate labefactos, tandem ex eo genere erant Apelliconi Theio tradiderunt, magno emptos argento, Ariſtotelicos, ſcilicet, & Theophraſticos. Apellicon, vt qui magis librorum eſſet ſtudioſus, quam ſapientiæ, volens corroſiones emendare, eos tranſcribendos dedit, ſcriptura non rectè ſuppleta: quapropter libros edidit erroribus plenos.* Illud de Hipp. libris non ſolùm affirmari poſſe, conſtat apud Gal. 1.3. Epid.4. & in Hipp. de ijs, quæ fiunt in medicatrina Com. lib. 1. tex. 3. vbi ex librariorum incuria, non pauca in eius operibus partim errata, partim prætermiſſa inueniri ſcribit; ſed perbellè inter cætera patefacit, quæ inter duos ex præclarioribus

 bus

bus Romanis Medicis suborta est lis, & controuersia circa germanam Sapientissimi huius Auctoris lectionem in lib. de Aere, Aquis, & Locis, tex. 23. iuxta Marinelli partitionem, num, videlicet, quod ibi descriptum est, legi debeat Χολωδέςατον, idest, biliosissimum, an Θολωδέςατον, idest, turbidissimum, cum vtroque modo ob transcriptorum forsan incuriam in diuersis codicibus editum reperiatur.

Occasio scribendi.

Qua de re cum multa, variaque inter alios quoque Medicos habita sint colloquia, ac discursus, multique etiam, sed præsertim controuersiæ auctores de illa non pauca conscripserint, & adnotauerint; mihique ea tradita sint perlegenda, ac consideranda; factum hinc est, vt ego quoque ad dubitationis huius contemplationem animum applicarem, & quæ mea esset sententia, & opinio exponerem. Etsi autem de tali re cum alijs Medicis verba faciens enunciauerim prædictos Doctores posse inuicem conciliari, & modum etiam conciliationis cum aliquorum applausu patefecerim; vt propterea veritate assequuta, nihil vlterius mihi de tali re cogitandum fore, aut elucubrandum videretur; quia tamen vnus præsertim ex illis, qui, videlicet, biliosissimi lectionem tuetur, enixè à me rogauit, vt quæ animo conceperam, ac voce, verbisque expresseram, scriptis quoque manifestarem; idcirco vt ei morem gererem, alijsque hoc idem à me efflagitantibus satisfacerem, ad hanc contexendam disceptationem deueni, ab ijs desumens initium, quæ ab ijsdemmet controuersiæ auctoribus pro sua fulcienda sententia hinc inde in medium afferuntur.

Rationes persuadëtes, quod legi debeat biliosissimum.

Prima Ratio.

Ab eo itaque, qui biliosissimum legendum putat inchoando, ille multiplici Interpretum testimonio, his prorsus verbis corroborat in primis à se allatam cit. tex. versionem. Siquidem Adrianus Alemanus, Ianus

Cor-

Cornarius, Hieronymus Cardanus, Theodorus Zuingerus, Hieronymus Mercurialis, Antonius Pasienus, & Prosperus Martianus, (addimus nos Fabium Caluum, & Baccium Baldinum) qui omnes legunt biliosissimum, minimè turbidissimum, & hanc versionem sequuntur omnes Medici, qui talem locum citant, vt Mercatus, Cæsalpinus, Stephanus Castrensis, & alij.

Dicit præterea hoc modo, & non aliter debere legi textum illum, quia cum ex ipsomet Hipp. in eodem loco, nullo penitus modo possit calculus suam habere generationem in vesica citra bilem, & id ipsum suadeat ipsamet ratio, ideo legendum existimat biliosissimum: Quòd vero calculus nequeat primariò in vesica generari citra bilem, colligitur primo ex eodem Hipp. in num. 2 2. vbi hæc profert verba: Quorum aluus satis fluida est, & sana, & vesica non ardens, nempe stomachus vesicæ valde coardescit, hi facilè vrinam eijciunt, & nihil ipsis in vesica congregatur, &c. nam fieri non potuit vt aluus sit fluida satis, & sana, & vesica non ardeat, nisi ob multitudinem bilis ad aluum fluentis, ex qua fieri aluum fluidam, irritata expulsiua potentia dixit Gal. 2. Aph. 20. Si enim aluus fluida fieret ob aliquã intemperiem potentiæ retētiuæ, tunc non esset sana, & fortè non esset satis, vel si aliter contingeret, vt esset fluida, sed non ob multitudinem bilis eo fluentis, posset sine dubio vesica ob bilem eo prolapsam ardere, & ita calculo, etiam fluente aluo, laborare, nam vesica non potest coardescere, & ideo fieri calculis obnoxia, nisi à bile. Quare non ob aliam rationem, qui habent aluum fluidam satis, & sanam, & vesicam non ardentem, calculo vesicæ non laborant, nisi ob defectum bilis, quæ cum copiosè per aluum vacuetur, adeo modica per vesicam excernitur, vt nequeat vesicam natura frigidam, & exanguem

Secunda Ratio.

calefacere, & cum alijs excrementitijs humoribus prę vesficæ calore in lapidem condensari, nam actio fit à proportione maioris, non autem minoris inæqualitatis, Aristoteles primo de Gener. cap. 7.

Tertia Ratio. Præterea Hipp. vt legitur num. 24. eiusdem libri ad præseruandos pueros à calculo vesicæ præscribit ipsis vinum quam Aquosissimum: si enim calculus vesicæ generaretur à solo humore viscido, & crasso, proculdubio vinum merum præscripsisset, vt fecerat in doloribus oculorum, & stillicidio Vrinæ 7. Aph. 46. & 48. & aliàs sæpè; nam merum non solum huius humoris prohibet generationem, ventriculum corroborando, sed etiam genitam pituitam attenuat, atque ita efficit quominus sic attenuata possit in calculum coagulari. Firmat hoc idem Gal. 6. Epid. com. primo Tex. 6. in fine, vbi pro certo asserit fieri nullo modo posse, vt in quopiam ab initio calculus generetur, vbi humores sunt tenues, & partes, per quas deberet transire molles. Et tandem ideo prohibet Hippoc. pueris lac biliosum, quia bilis concurrit ad generationem lapidis vesicæ. Quare si euacuare bilem, si eam reuellere à vesica, si prohibere eius generationem præseruat à calculo vesicæ, concludendum est calculum vesicæ non posse ibi primario obdurescere absque bile, cum aliud non sit Medicorum omnium consensu, præseruatio, quam causæ morbum excitaturæ demolitio.

Quarta Ratio. Quarto subiũgit quod secundũ mentem Hippocratis, & decretum, calculus non generatur in Vesica, nisi sit ardens, & stomachus ipsius coardescat: hunc autem ardorem vesica non habet ex se, (est enim natura sua exanguis, & frigida) sed à bile, quandoquidem Hippocrates num. 24. dicit calculum in pueris fieri à lacte bilioso, quod vesicam percalefaciat. Vnde cum vesica non posfit habere hunc calorem, qui neccessa-

cessarius est ad calculi generationem, nisi à bile humore siccissimo, & calidissimo, iure optimo ea debet remanere in Vrina ad calefaciendam Vesicam, & concrescendum in lapidem.

Quinto Hippocrates reddens rationem, cur calculosi in bilis multitudine vrinam mingant splendidissimam ad similitudinem seri, hoc enim albam, & aquosam, scribit hoc ideo euenire, quia quod crassissimum est, & biliosissimum remanet intus in vesica, & ibi coaceruatur, & concrescit: Ex qua responsione si dematur dictio illa, biliosissimum, & remaneat crassissimum, responsio non erit digna Hippocratis, neque satisfaciet quæsito: non enim est verum quod vrina ideo est alba, & aquosa, quia non est crassa: in alba enim vrina quam sæpissimè crassities inest. Quinta Ratio.

Sexto comprobat suam sententiam ex eo, quia multoties ardet vesica per consensum alui, vt in inflammatione intestini recti, & cum Vermes, & Ascarides in aluo reperiuntur, & tamen in istis casibus, & consimilibus non generantur calculi, sed solum in illo ardore, qui vesicæ communicatur, cum aluus ardet ob fæcum retentionem, cum .s. est adstricta ob bilem eò non confluentem ad irritandam potentiam expultricem, & ideo dixit Hippocrates calculum non generari, cum aluus fluida est, & sana; quia nimirum bilis ad intestina delapsa præseruat vesicam à calore, & calculo ob bilem eò non sufficienter confluentem, iuxta illud, quod 4. Aph. vltimo habetur: Mictio noctù plurima facta paruam significat deiectionem. Sexto Ratio.

Vltimo tandem hac vtitur ratione, qua probare conatur non posse legi turbidissimum, quia nimirum cum Hippocrates non sit solitus vti synonimis, vt testatur Gal. 2. de Diffic. Respir. verisimile est aliud intelligere per crassissimum, aliud per turbidissimum, Vltima Ratio.

vt

vt facit primo Epid. sect. 3. Tex. 22. & 3. Epid. 3. Tex. 72. quibus in locis vrinam crassam à turbida distinguit, & cum eo Gal. Auicenna, & alij multi talem faciunt distinctionem. Si ergo diuersa intelligit, quid erit illud turbidum diuersum à crasso? non pituita, quia illa intelligitur per crassum, vt colligitur ex Gal. 3 Aph. 26. & in lib. de Vrinis ei adscripto; non sanguis, quia naturaliter non excernitur per vrinam; non melancholia, tum quia pueri ea non abundant, ideoque nec varicibus, nec hæmorroidibus, nec quartana laborant, ex 3. Prognosticorum 2. & lib. de Natur. Humana: tum etiam, quia vt asserit Stephanus Athæniensis, melancholia, quod pauca sit ob sui terrestreitatem, & grauitatem non perfertur ad vrinam, & si perfertur aliquando, non turbat vrinam, sed potius proinde ac cinis fundum petit nullum afferens colorem: Remanet ergo quod humor turbans vrinam sit ipsa bilis, & meritò quidem, quia mixta cum pituita cogendo sua caliditate similia, & separando dissimilia, densat pituitæ partes crassiores, & quia densitas secum affert opacitatem, quod visus materiam densam penetrare non potest, hinc nascitur turbulentia, & sic concluditur legendum potius esse biliosissimum, quam turbidissimum, nisi per turbidissimũ velimus intelligere ipsam bilem, quæ in calculorum generatione residet, & concrescit, qua ratione gerit vicem causæ materialis, sicut calefaciendo vesicam causæ efficientis, quod munus dum exequitur, vtramque vicem subit, insimul enim, & semel calefacit vesicam, & coagulat pituitam, & in ista coagulatione remanet etiam ipsa coagulata, non secus ac contingat in lacte à coagulo condensato, & in succo quodam lapidescente, de quo mentionem facit Matthiolus in Præfatione in lib. 2. Dioscor. qui insimul materia existit lapidũ, & causa efficiens. Et hæc

sunt,

ſunt, quæ à Doctore iſto afferuntur pro ſua ſtabilienda ſententia. Quæ vero ſubiunguntur rationes eæ ſunt, quibus ex aduerſo vſus eſt, & vtitur Medicus alter.

Primo ergo affirmat, quod tametſi multi Interpretes habeant bilioſiſsimum, omnes tamen ab vno Iano Cornario ſuam deſumunt tranſlationem, qui cum nactus nō fuerit germanum, & correctum Hippocratis textum, ſed deprauatum, non mirum ſi in hunc errorem cecidit; quem propterea errorem animaduertēs Septalius, & Anutius Fœſius ex textu antiquo Græco Auguſtini Guadaldini magis correcto, & germano, tranſtulerunt ille turbidiſsimum, & alter maximè returbidum, quod pro dictione Χολωδέστατον, habeant in tali codice, Θολωδέστατον, idque ex eod. Gal. Comm. 2. par. 3. tex. 24. in lib. Hippocratis de Aere, Aquis, & Locis, interprete Moyſe Alatino Medico Hebræo Spoletino, edito Venetijs 1609. apud Iuntas, & ſito in 2. claſſe ab initio in editione 8. vbi legitur turbidiſsimum, non bilioſiſsimum, corroborat. Inuenit autem Moyſes Alatinus tale opuſculum in Exemplari Hebraico manuſcripto ſūmā vetuſtate antea per annos CCCC.

Rationes quod legi debeat turbidiſsimum.

Prima Ratio.

Sed inſuper ſecūdo inſurgit idem cōprobans cū Septalio, quia ſi legatur bilioſiſsimum, cū id, quod bilioſiſsimum eſt, ſit quoque tenuiſsimum, non poſſet ſimul manere cum craſsiſsimo. Craſsiſsimum enim tamquam graue petit fundum veſicæ, tenuiſsimum verò ſummitatem; non igitur ſimul poſſent coire, & concreſcere, & facere lapidem, præſertim, quia vniri debent à veſicæ calore, qui cum habeat proprietatem ſeparandi hetherogenea, & homogenea vniēdi, ſeparabit quoque craſſum à tenui, & tunc craſſum tamquam grauius ſubſidebit, tenue verò tamquam leuius aſcendet ſuper craſſum, ad eum modum, quo calor agendo in lac facit aſcendere butyrum, deſcendere verò caſeum: cum

Secunda Ratio.

igitur lac coagulo diuidatur in tres partes inter se distinctas in butyrum .s. serum, & caseum, & butyrum non faciat ad concretionem; sed aduersetur, vnde Cardan. ad se præseruandum à calculo vesicæ oleo vtebatur, cum butyrum sit oleum lactis, dicendum quoque est facere potius ad præseruationem, quod nō fiat lapidis concretio, quā concurrat ad lapidis ortum, & consequenter quia quod biliosissimum est, est veluti butyrum; seu succus vnctuosus sicut habet Hippocrates 6. Epid. sectione 5. textu 13. linguæ chloræ biliosæ, biliosum autē à pingui, & propterea biliosa ardent, & inflammantur, & consequenter Θολωδέστατον, legendum est, & non Χολωδέστατον, imo sic legendo, etiam accusandus Hippocrates, qui superius dixerat, id, quod crassissimum, & turbidissimum est residere, quod vero tenuissimum est, excernitur, & quod purissimum, & tenuissimum transit, & emingitur; si igitur quod biliosissimum est, est tenuissimum, & tenuissimum excernitur, non igitur potest esse materia calculi vesicæ. Quam rationem animaduertens Cardan. in Comm. huius textus, quia sequebatur versionem Cornarij, inquit rationi esse contrarium .s. biliosissimum manere, & concrescere, sed hac in re standum esse experientiæ, &c.

Tertia Ratio.

Corroborat insuper suam sententiam hoc argumento. Biliosissimum non potest crassescere, nisi simul, & semel in concreto remaneat color biliosi succi intus, & extra in calculo: Sed omnes calculi vesicæ sunt intus, & extra albi, non igitur remanet, & concrescit. Quod si remaneret, calculi vesicæ ferro ignito tacti emitterent fumum, sicut faciunt lapides Bezoartici ex Oriente adducti: hi enim, quia ex fellis vesica extrahuntur, vt probat Monardes, referunt bilis colorem, & ferro ignito emittunt fumum: nec mirum, quia bilis

Quarta Ratio.

est

est humor vnctuosus ex mente Hippocratis, & ardet, & facit fumum, sicut faciunt res combustibiles, sed lapides Bezoartici Occidentales, quia non in felle, sed in vesica generantur, sunt quidem extra cineritij, & nigri coloris, intus vero albi, non tamen ferro ignito videntur facere fumum; & ego habeo apud me lapidem extractum ex dicta fellis vesica in homine Illustrissimo, qui intus, & extra est coloris flaui, & ferro ignito tactus emittit fumum, sicut Bezoartici lapides de Oriente adducti. Quod vero omnes calculi vesicæ sint coloris albi, non solum probat senior Medicus ex auctoritate Donati de Mutijs, quem citat Ioannes Viscerus in expositione Aphorismi 63. lib. 4. qui scribit omnes vesicæ calculos esse albi coloris, & arenulas albas; arenas vero delabentes à renibus esse rubras, sicut docet Hippocrates 6. Epidem. comm. primo, tex. 6. sed etiam experientia, & propria obseruatione in omnibus calculis vesicæ à se visis.

Corroborat tandem suam sententiam cōtra aduersarium hoc argumento, siquidem ait ad procreationem calculi debet poni materia apta ad cōcretionem, & debet poni causa efficiens, quæ agat in materiam: Si vult quod biliosissimum est residere, erit materia calculi; si vult quod sit causa efficiens calefaciendo, & inflammando vesicam, & ipsius stomachum, vnum, & idem erit causa materialis, & efficiens, & sic idem aget in se, non in alio separato à se, sed etiam in se metipsum: hoc autem concesso, sequitur in receptaculo, & fonte bilis, vt est vesica fellis, cū bilis calidissima excalefaciat vesicā fellis, hęc excalefacta retinebit bilem, & eandē incrassando, semper generari lapides in dicta vesica, & cum lapides possint obstruere ductum bilis ad intestina, erit semperr aluus adstricta cōtra id quod obseruatur. Vltima Ratio.

Summarium Rationum senioris Medici.

Quapropter concludit nullo modo concedendum esse, quod bilis sit causa materialis calculi vesicæ, quia tales calculi essent lutei coloris intus, & extra, calore non liquarentur, ferro ignito facerent fumum, essent participes saporis amari, & haberent alia requisita bilem attestantia. Et hæ sunt rationes omnes hinc inde à prædictis Medicis in medium prolatæ, & à me ex eorum lucubrationibus, ne proprio forsan robore, elocutione mutata, destitui viderentur, ad verbum excerptæ.

Ex quibus sane rationibus, & auctoritatibus manifestè apparet difficilem esse quæstionem propositam, difficilemque insimul solutionem illius: quia tamen vt supra significaui non pauci extant, qui nostram in hac re cupiunt audire sententiam, eam proferre non grauabimur, & nodum etiam sine vllius partis notabili læsione, imo si possibile erit cum omnimoda conciliatione disputantium explicare tentabimus, initium prius à lithiasis idea in memoriam quambreuissimè reuocandæ desumentes.

De Generatione, & causis Calculi variæ Medicorũ opiniones.

Lithiasim ergo idest vesicæ calculosum affectum nemo est, qui non admittat, quiue eam inter morbos humana corpora atrociter affligentes non reponat. Verum sicut de eius existentia nullus dubitationis locus relinquitur, sic de eius essentia, ac de causis tales calculos producentibus magna extat apud doctissimos viros ambiguitas, sententiarumque varietas.

Opinio Hermeticorum.

Hermetici namque vt videre est apud Schenchium lib. 3. Obseruation. Medic. cap. de lithiasi renum, seu tartaro duplicem quidem, vt alij, afferunt causam calculorum, materialem s. & efficientem, sed illam dicunt esse humorem viscidum, crassum, & bolarem, vel vt Sennertus ait, Tartareum, terreum, fæculentum, salsum, pituitosum; hunc verò salem quendam in nostro cor-

corpore vt in magno Mundo repertum, ideſt eius ſpiritum cuius vi, & actione humores illi craſſi, & bolares coagulationem ſuſcipiunt, in lapidoſamque materiam coagmentantur, quem ſpiritum alij lapidificum appellant, alij per internam materiæ diſpoſitionem exponũt; & alij, vt Scalig. exercit. 115. per formam ſubſtantialem declarant.

Fernelij opinio.

Fernelius è contra, licet cum prædictis Chimicis in materiali cauſa concordet, diſsidet tamen ab illis, & à quibuſcumque alijs in cauſa efficiente, dum præter immoderatum calorem ab omnibus ferè tamquã calculorum architectum admiſſum, aliam deſiderat efficaciorem cauſam, longèque crebriorem, inſitam nempe renum arenoſam, calculoſamque conſtitutionem; ſiquidem opinatur vir iſte, Ariſt. forſan auctoritate 3. de Hiſtoria Animalium 15. non benè inſpecta, perſuaſus, nullum in veſica generari calculum, ſed omnem lapidem in ea concluſum rudimentum quoddam è renibus trahere, atque in veſicam delatum, ſordium adhæſu coagmentari, & in verum, confirmatumque lapidem concreſcere.

Cordæi, & Caſtrẽſis opinio.

Alij præterea, vt Mauritius Cordæus, & eruditiſſimus Stephan. Caſtrenſis, Hermetica quaſi via incedentes, alias attulerunt cauſas, ille .ſ. ſuccum quendam, ſeu lixiuium, aut aquam congelatiuam; hic vero humores omnes, qui ſiue cibi ſint, ſiue potus muccilaginoſi ſunt, & in ſe habent ſeminarium lapidoſum à terra, in qua naſcuntur ſuſceptum, quibus ſi quis veſcatur, ac nutriatur, diù illum nephriticam labem effugere, minimè poſſe, affirmat.

Galeni ſentẽtia affertur, & recipitur.

Verum Galenus noſter, quem omnis tum Græcorũ, tum Arabum, & Latinorum etiam Schola amplexatur, in ea fuit ſententia, vt videre præſertim eſt in 6. Epid. Comm. 3. tex. 15. quod veſicæ calculus ſuam trahat

originem tamquam à causa materiali *ex vrinarum crassitudine*, & tanquam ab efficiente, vt 3. Aph. 26. idem scribit: *ex caloris copia: crassitudo namque multa illic collecta*, vt ibi ait, *& in vnum coiens, cum semel aliquando non apto tēpore excreta intus remanserit coagmentandi, concrescendique initium capit; eo verò principio facto facilè postea quidquid iterum crassi in vesicam delabitur, priori adglutinatur, maiorque inde tophosus calculus redditur, quemadmodum extra, & in calidis aquis sponte nascentibus, & in vasis, vbi calefit aqua quotidie lapis coalescere cernitur.* Est ergo, vt idem ibidem subiungit vrinarum crassitudo creandorum calculorum prima, potissimaque causa, concurrente insuper caliditate talis partis, quæ ex crassa illa materia per humoris resolutionem in vaporem desiccata, lapidem generat. Ex quo Galenico discursu non semel ab eo repetito, concludunt vnanimiter Medici ferè omnes, lapides in humanis corporibus generari ex materia vel viscosa, glutinosa, & lenta, aut crassa, fæculenta, terrea, limosa, & lutosa, dum à calore tenuioribus, atque humidioribus spoliatur partibus, concretionemque, ac duritiē acquirit, iuxta pulcherrimam Aristot. doctrinam in 4. Metheorologicorum, vbi de concretione verba faciēs, & eam vel à frigore, vel à calore, aut ab vtroq. ortum trahere affirmans, ac de ea, quæ à calore fit, vt illa est, à qua calculorum concretiones emanant, modum edocens, ipsam fieri ait, *à calido humidum educente; quia euaporante humido, incrassatur siccum*, vnde vt prius dixerat *concrescere exsiccari aliquo modo est*. Cui Medicorum assertioni, si ius quoq. hæreditarium, & naturalis vrinariorum meatuum ex primordijs generationis comparata angustia, & mala conformatio superaddatur, vtique nec Hipp. menti quidquam efferetur aduersum, vt ex infra dicendis patebit, nec vlterius aliquid

forsan

forsan desiderandum relinquetur. Habet autem in calculorum efficienda concretione locum solummodo calor, non frigus, quia, vt perbellè declarat Gal. lib. de Renum affect. dign. & medicat. c. 2. *Fieri non potest, vt viuo corpori tantum frigus accidat, quo concrescere valeat in homine lapis*, saltem, vt puto, de primaria generatione loquendo, quia post iam inchoatam aliqualem in renibus materiæ crassæ coagmentationem, si ea ad vesicam delabatur, non existimarem inconueniens affirmare, quod frigiditas etiam ad maiorem coagulationē efficiendam concurreret: siquidem vesica respectu renum frigida existit, vtpote *membranosa pars, paucique sanguinis, & ampla intus capacitate donata*, eodem asserente Galeno, vt non mirum si materiam ab æstuante loco prolapsam, denset magis, atque tametsi actualiter calida coagulet, eo prorsus modo, quo eliquatum plumbū in aquam etiam calidam iniectum, duritiem recipere obseruatur. Verumenimvero licet id affirmare improbabile minimè sit, & à Gal. mente nequaquam forsan alienum; quippe qui de ista frigiditate in ordine ad calculos procreandos, non solum in cit. lib. sed etiam in 6. Epidem. verba faciat, saltim, vt puto, tamquam de causa non principali, sed coadiuuante; nihilominus priorem amplexandam existimamus sententiam, eo vel magis, quod optimè calculorum generationē exprimens, falsitatem etiam coarguit aliorum de hac re opiniones, & Hippocrati ipsi, ad cuius mentem debet præcipuè cōtrouersia ista examinari, non parum consona est, & arridens.

Coarguit siquidem aliorū enarratas sentētias, quia, vt id obiter attingā, spiritus ille lapidificus, & Hermeticorum sal, quanam alia ratione poterit crassum, viscidumque succum ad lapidosam commutare substantiā; si tamen id potest, cum sal videamus etiam durissima corpo- Hermetici, Fernelius, Cordęus, & Castrēsis obiter reiecti.

corpora, parieteſque corrodere, niſi humiditatem, quæ duritiem, & concretionem impedit exprimendo? At hoc caloris eſt opus in caſu noſtro. Fernelium verò, quem experientia conuincit primariam lapidum in veſica generationem oſtendens, illud pariter coarguit, quòd vel fateatur neceſſe eſt, nihil ſe docere, cùm arenoſam, calculoſamque conſtitutionem aſsignat, vel ſi inficiatur, per caliditatem certè eam explanare cogetur, ni forſan, vt ſui moris eſt, hunc velit effectum ad ignotas, abditaſque cauſas reducere, vel in ius hæreditarium, quod tamen perpetuum non eſt, referre. Nec minus etiam errare deprændenduntur, qui congelatiuam Aquam, vel ſuccum, aut lixiuium tali energia præditum, vel muccilaginoſos humores ſeminarium lapidoſum a terra, ex qua oriuntur, ſuſcipientes, proponunt, quia præterquam quod occultam quaſi cauſam afferunt, rationem profectò vix reddere valent, cur in eadem vrbe, eodem victitantes edulij genere, aut ſi non in vrbe, in qua diuerſitas, in codē ſaltim Cænobio, vbi nulla diſtinctio, cur inquā alij ſint ex illis, qui lithiaſi laborant, alij non, cū tamen iiſdem cibarijs lapidoſum ſeminarium, vel congelatiuum ſuccum habētibus, nutriantur?

Gal. ſententia de cauſis Calculorū ex Hippocrat. comprobatur.

Aliunde ergo exquiri principium debet, materiale, videlicet, ex crudis, craſsiſque humoribus, & ex renum, vel veſicæ caliditate humores illos exiccante efficiens. Sic enim Hipp. noſter de materiali cauſa in lib. 4. de Morbis num. 28. tractationem inſtituens, eam minimè auſpicatus eſt à renum aliquo rudimento, vel à cibis ſeminarium lapidoſum poſsidentibus, ſed ab impuritate lactis, ſecundum quam terreum exiſtens, ac pituitoſum, cùm non poſsit ad perfectam coctionem deduci, excrementitia conſurgit materia, quæ ad veſicam demandata in lapi-

dem

dem concrescit, quod terrestris portio fæcem redoleat, & pituitosa glutinum, ex quo ad fæcem admixto, talem celebrari lapidificationem affirmat: *Glutinum enim, inquit pituita fit ad fæcem admixta, & primum parua lanugo superstat, deinde quod accedit arenosum fit, glutino existente pituita, quæ est in vesica de lacte, & augetur, & quidquid humoris, id est tenuis in glutinatione accesserit emingitur, rursusque fæx solida fit, & lapidis speciem accipit.*

Nec solum agnoscit in loco isto tamquam materialem calculorum causam humores hosce terreos, & glutinosos, sed efficientem etiam in caliditatem refundit, dum eodem modo *fæcem subsidere, ac densari, solidamq. fieri affirmat*, qua ferrum in igne relictum, & à recrementis defæcatum subsidet, fitque solidum, ac densum. Id ipsum confirmat magnus Præceptor in lib. de Natur. Humana num. 24 his verbis: *Quibuscumque verò eadem serosi humoris species in vesicam proruperit à loci caliditate calida, & alba fit, & segregatur, & quod quidem rarissimum est superstat, crassissimum verò infra mergitur, quod sane pus appellatur: fiunt autem & calculi pueris propter huius loci caliditatem, itemque totius corporis.* In quibus verbis adeo claram proponit causam materialem, humores nempè crassos, & efficientem, id est vesicæ calorem, vt nihil clarius dici possit. Et in lib. de Internis Affectibus num. 15. dum renum calculi æthiologiam attingens sic ait: *Hic morbus fit à pituita, cum ren susceptam in seipsum pituitam, non rursus dimiserit, sed in ipso in tophum concalluerit*, tametsi de efficiente non loquatur expressè, caliditatem nihilominus subintelligere verisimile est, cum in viuente corpore non nisi à calore posit pituita in tophaceum lapidē assurgere; vt propterea iure optimo Gal. 6. Epid. 3. 15. sententiam illam Hipp. expo-

nens,

nens, *Post mictum concretio pueris magis: num quoniam calidiores?* Apertissimis verbis affirmet ibi de calculosis pueris sermonem haberi, & per illum modũ loquendi (num quia calidiores) pro certo assignari cõcretionis causam calorem ipsum.

Sed vt propius iam ad controuersum Hippocratis locum accedamus, nullibi profectò rem hanc dilucidiùs expressit Medicinæ parens, quam in lib. de Aere, Aquis, & Locis, num. 22. & 23. vbi de calculi generatione in ijs, qui bibunt aquas omnigenus, & de magnis fluminibus, in quæ alia deferuntur flumina, & de stagno, & cõsimilibus pertractans, inde originari tradit, quòd si in istis *magis quam pro natura fuerit excalefacta vesica sit, eiusque orificium, cum ex talibus aquis necesse sit limum, & arenam in vasis subsidere, vbi vesica hac perpetitur, idest, prædictam excalefactionem, vrinam non dimittit, sed in se ipsa concoquit, & adurit, & quod quidem tenuissimum in ipsa est excernitur, & quod purissimum est transit, & emingitur; quod verò crassissimum est, ac turbidissimum coaceruatur, & concrescit, primum quidem parum, deinde maius fit, quia dum voluitur, ab vrina quidquid crassum compactum fuerit, ad seipsum adaptat, atque sic augescit; & in totum concrescit.* Ex quibus luce clarius apparet materialẽ calculorum causam crassos adstrui, tubidosq. humores; efficientem verò æstuationem inflammationemq. vesicæ, vt magis magisq. ex consequenter dicendis manifestabitur.

Difficultatis propositæ duplex membrũ.

Quare hoc præsupposito fundamento cum duplex membrum habere conspiciam difficultatem propositã, vnum. s. circa lectionem textus, & alterum circa qualitatem humoris materialiter cõcurrentis ad lapidis coagmentationẽ, & prioris resolutio ex posterioris enodatione dependeat; idcirco de secundo prius verba faciã quàm de primo, si tamen Præceptoris intentionem, vt

Intentio Hipp. in tex. controuersо explicatur.

pote neceſſariam ad propoſitum diſſoluendum nodum, antea aperiam. Scire ergo oportet non alia de cauſa eum in tractationem de calculis deſcendiſſe, niſi quia de bonitate, & malitia Aquarum ſermonem habens, & inter quoſdam prauarum vituperabiles effectus, calculos etiam enumerari conſpexerit, non ab re iudicauit aliqualem de ijs tractationem habere; propterea que de generatione illorum nonnihil enarrare exiſtimauit conueniens, eò vel maximè, quod videbat non omnes, qui prædictis aquis in potu vtuntur calculis laborare, vt proinde explicanda neceſſario veniret talis diuerſitatis ratio, quam vt declaret, præſupponit in primis, quod *cum calculo maximè laborent homines, vbi aquas omnigenas bibunt, eò quod in talibus aquis neceſſe ſit limum, & arenam in vaſis ſubſidere, id tamen non omnibus contingat* ſubſequenter, vnde hoc prouениat, exponēs, ſic inquit. *Quorū quidem aluus ſatis fluida eſt, ac ſana, & veſica non ardens, neque ſtomachus veſicæ valde coardeſcit, hi facilè vrinam eijciunt, & in veſicà nihil ipſis congregatur. Quorum vero aluus ardens, & feruida fuerit, in his neceſſe eſt etiam veſicam idem perpeti. Vbi vero hæc perpetitur, vrinam non dimittit, ſed in ſe ipſa concoquit, & adurit, & quod quidem tenuiſſimum eſt, &c.*

Ex quibus ſatis apertè colligitur intentionem Hipp. non eſſe loqui de calculo in genere, ſed in particulari, videlicet in caſu eorum, qui bibunt aquas omnigenas, & ex magnis fluminibus, in quæ alia deferuntur, & de ſtagno, ac conſimiles. Vt propterea vana forſan videri poſsit difficultas in hoc loco propoſita de bilioſo humore, an ingrediatur, necne lapidis veſicæ compoſitionem, ſiquidem, cum in præſenti libro ſermo minimè habeatur de lithiaſi in genere, ſed de ea, vt prouenit ab hauſtu aquarum impurarum, nec de-

C con-

concursu humorum quorumcunque ad talem producendum effectum mentio fiat, incongrua reputari poterit disquisitio ista. Quia tamen dum in subsequentibus verbis signum describens, quo medio valeamus calculum iam genitum recognoscere, vrinam proponit sero persimilem, & talis similitudinis rationem reddens, eam videtur in biliosi succi in vesica retentionem refundere, non abre propterea inuestigatur an talis retentionis adsit necessitas, & in quocunque vesicæ calculo coagmentando bilis ipsa materialiter adiungatur.

Responsio ad primã partem quæstionis, & disputantium Medicorum conciliatio.

Qua in re cum videam nostros Disputatores in extremis negatiuæ, affirmatiueque partis consistere, mihi liceat eos ad concordiam deducere; si medicè loquendo veram affirmemus communionem sententiam, Septalij vero, & aliorum, si philosophicè: si etenim duce sensu, & experientia ipsa loqui velimus, vt obseruationes secundi Medici persuadent, affirmare vtique non debemus biliosum succum in vesicæ calculo componendo locum habere, cum nec color, nec fumus, alijque bilis caracteres manifestè conspiciantur in tali calculo, ac propterea cum Medicus artifex sit sensatus, nec sensu medio talem animaduertat humorem, non errat profectò, si vt talis eum inficiatur, ac negat. Verùm si philosophicè, atque intimius calculorum fabricam rimari disponat, non abnegabit sanè locum etiam in illa bilem habere, quemadmodum in cuiuslibet mixti opificio nemo est, qui neget omnium elemẽtorum atque ignis etiam licet tenuissimi, subtilissimique præsentiã: quod forsan animaduertens Hippocrates, non rarò ad quorumcunque morborum generationem concurrere bilem ipsam affirmauit, sed præsertim lib. de Aff. tex. primo, & primo de Morbis tex. 2. quibus in locis aper-

Quomodo bilis habeat locum in cõposi tione calculorum.

tissimis

tiſſimis verbis morbos omnes à bile, & pituita hominibus fieri pronunciat. Quia tamen in exigua quantitate nonnunquam concurrit humor iſte, vt præſertim contingit in caſu noſtro, in quo ratione loci amplioris, vrinæque diffluentis facilior præbetur exeundi, quam ſubſiſtendi occaſio, nō mirum ſi & color non apparet luteus, & fumus non excitatur ab ignito ferro ei admoto. Siquidem ad colorandum lapidem, ſenſibilemque combuſtionem inducendam non quælibet ſufficit bilis portio animo ſolum concepta, dignotaque, ſed manifeſta requiritur, ac notabilis quantitas ſenſu etiam ipſo perceptibilis. Nec Septalij, noſtrique Medici argumentum à bilis tenuitate deſumptū eam omnino ablegat à tali fabrica, quia cum Hippoc. in hoc eodem lib. tex. 29. duas agnoſcat in hoc ſucco portiones, liquidiſſimam .ſ. & aquoſiſsimam, & denſiſsimam, & acerrimam (cui aſſentitur Gal. 3. Aph. 24. vbi partem eam, quam non hic ſolum, ſed in 4. de Morbis tex. 23. denſiſsimam Hipp. appellat, ille craſſiſsmam nominat) ſatis clare videtur admittere poſsibilitatem concretionis bilis in calculum, ratione ſaltim denſioris, craſsioriſque particulæ, ſecundum quam portionem, & vrinæ fundum poſſe eam petere nō negaret Hipp. qui 7. Aph. 33. & de Internis affect. n. 18. bilioſam admittit hypoſtaſim, & in calculum etiam coaleſcere alijs cum humoribus admixtam, non reputaret per conſequens impoſsibile; imò tantū abeſt, vt humori iſti correpugnet deſcēſus ad ima, vt ſi in aquā proijciatur, imam petat partem, quemadmodum de bile, quæ exit à ciſti fellea expertum eſſe fatetur Epiphan. Ferdin. lib. primo Theor. 34.

Nec ratione ſolum eius talis, qualis craſsitiei poteſt in vrinis ſubſidere, ſed quia viſcida, & pinguis non inepte concurrere ad calculorum generationem, vt de

oleo sua natura pingui, & viscido exemplificat Nicol. Florentinus doctissimus, qui probare volens non ex qualibet materia, sed ex crassa insimul, & glutinosa generari lapides (non enim desunt, qui ex solo puluere humectato lapidem gigni affirment, quoniam, vt aiunt Plinius doceat puluerem Puteolanum lapidem vndis inexpugnabilem fieri) inter alia exemplo olei ostendit his verbis. *Et hinc est quod aliquando volentes facere lapides, & non habentes terram viscosam, commiscent terram mundam cum oleo forti, & exiccant eam ad solem, & hoc modo dicunt quidam fieri possunt cotes ad acuendum ferramenta*. Quod autem bilis pinguis sit idem affirmat Hipp. 6. Epid. 5. & 6. & quod viscida in fine Coacarum Prænot. quando ait *viscida biliosa ad aurium magis abscessus prompta sunt*; quam coacam, & recipiens, & exponens consumatissimus Duretus biliosum humorem incalescendo glutinosum fieri edocet. Sed prçterea ad calculorum fabricam deuenire quandoque bilem, non solum docet Aetius, qui lib. 11. cap. 15. præseruationem ab hoc affectu tradens vult debere expurgari bilem, quãdo ea est calculorum materia, sed Trincauellius confirmat dum libro decimo capite sexto ait se vidisse calculos vesicæ per incisionem extractos adeo rubros, vt corallium lapidem imitarentur. Verumenimuero, quia id raro contingit, & exigua est ea bilis portio, quæ in vrinis subsidet, quæque cum alijs crudioribus, glutinosisque succis agglomeratur, imò cum suismet consocijs particulis diffluit, quòd à natura satis efficaciter ab illius acredine irritata expellatur, hinc emanat, vt vix appareant, ac infrequenter valde comprehendantur in coagmentato calculo eius vestigia. Quæ omnia non solum, vt puto allatam à nobis distinctionem pro hac concilianda discordia satis per bellè corrobo-

roborant, cum Medici illud solum, quod vt plurimum, non quod rarò accidit, & sub sensum cadit attendant, verum ad alteram dissensionis partem enucleandam non incongruè viam sternunt, adaperiuntq. Licet enim nodus iste quantumuis præcipuus in ordine ad præsentem lucubrationem posset quàmfacilè disrumpi, si non dissolui, affirmando nempe locum prædictum, & citatum textum, vnà cum XIX. antecedentibus, & XIV. subsequentibus, non esse ab Hipp. cõscriptum, sed germano, genuinoq. magni Præceptoris operi ab aliquo insertum, vt videre est in Græco codice apud Aldum 1525. Venetijs impressum, editoq. à Fabio Asulano, vbi tales textus non leguntur in hoc lib. de Aere, Aqu. & locis, vt nec etiam apud Fabium Caluum, qui primus in gratiam Clementis VII. Pont. Max. in Latinam linguam transtulit Hipp. opera, sed ad finem lib. de Vulneribus capit. & cum hac animaduersione, quòd secundum Gal. iudicium (forsan in Comment. huius lib. qui non extat) ea quæ illic subiunguntur ab aliquo fuerint superaddita, ac per consequens in nulla ferè existimatione habenda, vtpote à magno Hippoc. non conscripta; quia tamen prædicta sententia ab omnibus tamquam ex ore Dictatoris elapsa recipitur, à nobis etiam in præsentiarum recipi debet, quòd præsertim sano modo intellecta, & veritati cõsona, & Hippocraticæ doctrinæ conformis sit.

Secunda Quæstionis pars discutitur.

Quare huiusmodi omissa responsione, sicut neutrũ ex digladiantibus Doctoribus vituperatione dignum existimo, cum vterque patronos habeat magni nominis, & antiquo innitatur, veteriq. satis approbato codici, ita commendatione dignos putarem, si non adeo mordicus suam vellent amplexari lectionem, vt aliam omnino respuendam assererent. Vituperabilem enim non esse Cornarij, aliorumque lectionem à iuniore

Medico

Medico sequutam ex ijs, quæ comprobauimus de subsidentia biliosi succi in vrinis, satis manifestè apparet, quoniam si bilis potest subsidere, atque in vesica cum alijs humoribus ad calculum generandum accommodatis admisceri, vt ex Aetio præsertim decerpsimus, quid prorsus vetabit cur affirmare nō valeamus biliosissimum istic manere, ac coaceruari, & concrescere? biliosissimum dico, quia acerrima illa bilis pars tametsi crassa, densaque, vt potè calidissima minimè ablegāda venit à totius etiā syncerissimi humoris nomenclatura. Quid insuper prohibet quominus pronūciare possimus per huiusmodi dictionē velle auctorem nostrum nō synceram intelligere bilem, sed humorem quemlibet à vesica nimium excalefacta adustum, & talis adustionis ratione biliosam quasi naturam adeptum? nemo siquidem. Immo taliter vocem istam interpretando, omnes euitabimus difficultates in contrarium allatas, & quod magis refert auctoris menti consentanea adstruemus.

Voluit enim in hoc loco Hipp. edocere non solum in quibus hominibus ex illis, qui bibunt aquas omnigenas calculus generetur, & in quibus non, sed vlterius signum etiamproponere, quo mediante calculum iam genitum cognoscamus, & cur tale signum hanc obtineat energiam, illudque describens, ait esse, *quia calculosi vrinā mingunt ad similitudinem seri, eò quod id quod crassissimū est, & biliosissimum, istic manet, coaceruatur, & concrescit*. Exquibus patet eum velle propositionem hanc vniuersalem casui particulari à se proposito applicare, & cum in tali casu nulla fiat de bile mentio, sed solum de limo, & arena in vasis subsidentibus, nec per vrinam ob stomachi vesicæ inflammationemexire valentibus, imo hanc ob causam illic retentis, & adustis, in eorumque retentione vrina dif-

fluat

fluat subtilis valde, & quasi aqua, profectò incongruè loqueretur,& ab re,si de illius materiæ retentione verba faceret, de qua in particulari casu, cui vniuersalis propositio applicari debet, nulla fit mentio. Cum ergo dixerit calculum oriri ex retentione limi, & arenæ, & talem retentionem vrina demonstret ad similitudinem seri excreta, nullo pacto comprobanda venit biliosissimi lectio, nisi in ordine ad limum, arenamque retentam, cum materiæ istæ à continente vesica adustionem perpessæ, biliosissimi nomen mereri valeant.

Sed quemadmodum in sensu isto recipiendam putamus Χολωδέστατον vocem,minimeq. vituperandam, repudiandamq. sic ex aduerso commendatione etiam dignum arbitramur Codicem illum, qui Θολωδέστατον habet,ac legit, eosq. insimul Doctores, qui de tali lectione congaudent. Vt enim verum fatear Hippocraticæ dictioni,magis videtur conformis talis lectio, magisq. consentanea iis,quæ in antecedentibus habentur conscripta: cum enim in illis tenuissimo Hipp. opponat crassissimum,& purissimo turbidissimū,& hanc eandem repetat in nostro Textu oppositionē, iisdem etiam vti nominibus verisimile est,non diuersis, vt biliosissimū est, nullam prorsus cum purissimo habens conrepugnantiam, & non nisi impropriè loquendo cum turbidissimo consignificationem.

Ex quibus, ni fallor,colligere satis licet,quod quēadmodum negandum minimè venit bilem quoq. ipsā ad vesicæ calculi generationem non efficienter modò, sed materialiter etiam secundum aliquam sui portionē locum habere, ita Codicem illum, qui turbidissimum habet, præferendum alteri biliosissimum legenti,anteponendumq. venire, & eò vel magis, quòd lectio ista rationabilior multo videtur,& verior, quippe quæ ratioan-

tionabiliorem, vrioremq. ostendat enunciatam propositionem. Siquidem cum vniuersaliter proponat Hipp. calculosos omnes vrinam mingere splendidissimam ad similitudinem seri, & effectus iste in duas possit referri causas, in biliosissimi. s. subsidentiam, & turbidissimi, illa magis recipienda venit, quæ magis vniuersaliter tali effectui consociatur, & correspondet: at huiusmodi est turbidissimi concretio, non biliosissimi, cum illud perpetuò in omni calculo vesicæ locum habeat, vt iam supra ex Galeno fuit assertum, istud verò nonnisi raròò, cum raròò bilis abundet in calculosis, vt de pueris morbo huic peculiariter obnoxijs natura sua sanguineis, non biliosis apparet.

Admissa autem turbidissimi lectione, de quocunq. vesicæ calculo verificari poterit propositio Hippocratica, secus si biliosissimum legamus, cum dari nec infrequêter casus possit, vt quis sola scatens crudiusculorũ, glutinosorumq. humorum colluuie absq. vlla vel imaginabili bilis præsentia in lithiasim incidat, & calculosum affectum, vt propterea non sine ratione magnus Hipp. in lib. de Natura Hum. de hac materia, in pueris verba faciens, materialem calculorum causam in solam humorum crassitiem refuderit, efficientem vero non in bilem ipsam, vel ardorem vesicæ à bile communicatum, sed in eam caliditatem, *quam habet homo in puerili ætate sui respectu*.

Verumenimuero, quia omnia ista à nobis prolata non mediocrem suscipient corroborationem, atque insimul declarationem ex argumentorum à digladiãtibus Medicis nimium forsan in extremis consistentibus allatorum, examine, idcirco sub rationis trutina eorum quæso experiamur firmitudinem, atque robur, & à primo prioris opinionis incipiendo, illud solum ex eo colligere potest ingeniosissimus Doctor, quod nume-

Responsio ad primum Argumentũ Medici Iunioris.

numerosam Auctorum alam prosequutus, vituperationem non meretur, sed laudem, non tamen propter hoc ei inferre licere talis textus indubitatam certitudinem vt pote, vt respondetur ex aduerso vni tantum codici à Iano Cornario, quem omnes postea indiscriminatim sequuti sunt translato, innixam, nulla ad alios codices, & eum præsertim, in quem impegit Gadaldinus, consideratione præhabita.

Ad Secundū.

Quid de secūdo Argumēto? Ergo sane omissa nūc de illo ardore causato à bile discussione, quem quippe ab alijs etiā causis induci posse nō dubito, incōgruè mihi videtur hinc inferrè iuxta Hipp. mentē, quod bilis defectus sit in causa, vt calculi non generentur. Intentio siquidem illius non alia est, quam docere propter quid ij, qui aquas omnigenas bibunt, & de magnis fluminibus, calculo laborent, & in eorum vasis limus, & arena subsideat, & ait, quod in illis hoc contingit, qui habent aluum, & vesicam ardentem, & feruidam, *nam vesica taliter affecta non dimittit vrinam, sed in se ipsa concoquit, & adurit, & quod quidem tenuissimum in ipsa est excernitur, & quod purissimum est, transit, & emingitur, quod vero crassissimum est, & turbidissimum istic manet.* Ecce ergo quod Hipp. de bile non facit mentionem, sed solum de difficultate meiendi ex inflammatione vesicæ exorta (exoriri autem potest ex pituita salsa, & alijs causis à bile: vt ex sanguine ipso, vel ichore aliquo calidorum humorum, aut etiam ex retentione fæcum, vel ex fuliginibus ipsis in vesicæ venulis detentis, cùm de propriè dicta inflammatione non loquatur Hipp. sed de ea, quæ phlogosis potius appellatur). Nec concludit remanere biliosissimum, sed turbidissimum, idest limum illum terreum, de quo in superioribus versiculis proposuerat docendum cur in vrinis subsideat, ideoque etiam affirmat

talem in ijs non reperiri subsidentiam, *quorum aluus fluida est, & sana, & vesica non ardens, quippe qui vrinam facilè eijciunt, & in vesica nihil ipsis congregatur*; secus ac in illis, qui habent aluum ardentem, & feruidam, in quibus talis feruor communicatur vesicæ, & inde oritur retentio, & adustio limosæ materiæ.

Ad Tertium. Ad id vero quod 3. loco proponitur, responsio etiam facilis est, si affirmemus, vt reuera affirmandum venit, nequaquam videlicet Hipp. præscribere tale vinum in gratiam causæ materialis, sed efficientis, hoc est non vt humorem limosum, & glutinosum, qui facit calculum oppugnet, sed vt vesicæ immoderatum calorem, à quo crassarum vrinæ partium retentio, adustioque causatur, oppugnet, ac propterea rationem afferens cur tale vinum exhibeat, sic inquit: *minus enim venas adurit, & exiccat*. Respicit ergo causam efficiẽtem, hoc est vesicam inflammatam, non causam materialem, idest viscidum, limosumque succum, & propterea ad id, quod magis vrgebat scopum dirigens noster Auctor, nempe ad caliditatem immodicam vesicæ, limi nedum, & arenæ detentionem, sed vstionem etiam inducentem, vinum maluit proponere quam aquosissimum, vtpote valde aptum ad talem compescendam caliditatem, quam meracum validum, vnde maior in vesica caliditas, & in retenta forsan materia exiccatio, quam attenuatio posset oriri, vt alias prætermittam noxas, quas ex meracioris vini haustu posse infantulis prouenire, nemo est vel in Medicorum libris euoluendis, vel in Gentium moribus dignoscendis leuiter versatus, qui non sciat. Quocirca nõ sine maxima ratione quam aquosissimum vinum commendat Hipp. silentioque inuoluit meracũ quamuis attenuatoria vi præditum, illudque ci nedum, sed lacti ipsi, bilioso tamen præponit, adeo formida-

midabat magnus vir quæcunque, vel alioquin lauda-bilissima, dummodo vesicam possent quoquo pacto calefacere, & calefaciendo excrementorum illic stabulantium excretionem impedire; ad quæ duo capita omnis ferè reducitur calculorum origo, & causa, eodẽmet Gal. in loco citato confirmante, quando minimè fieri posse ait, *vt ij generationem nanciscantur, si humores sunt tenues, & viæ molliores, apertæ*, innuens contraria requiri, crassitudinem nempe succorum, & meatuum, viarumque, per quas debent pertransire obstructionem. Ad quæ proinde respiciens Hipp. biliosum lac infantibus vetauit, non quia bilis concurrat ad generationem lapidis vesicæ, vt in argumento proponitur, sed *quia ventrem percalefacit, & vesicam*, talique excalefactione angustius reddit orificium vesicæ, & quominus vrinam dimittat, vt superius dixerat, impedimento existit. Nec rationi huic Galenica suffragatur auctoritas; præterquam quod enim citato loco de Renum calculo, non vesicæ loquitur, dato etiam loqui, & veram esse propositionem allatam, vt veram existimo; adhuc tamen non elicit intentum, cũ magis possit vesicæ ardor ad crassos indurandos succos, quàm vinum ipsum ad eosdem attenuandos, & incidendos. Neque ideo vetat Hipp. lac biliosum infantulis ipsis (quod etiam in alio argumento à Iuniore infertur) quia bilis concurrat ad generationem lapidis vesicæ, sed vt ex contextu apparet, *quia lac calidum, & biliosum ventrem percalefacit, & vesicam.*

Et hinc etiam conspicitur quartæ rationis imbecillitas, cum ardorem illum, in quo maximè suam fundat intentionem Excellentissimus Doctor, non recognoscat Hipp. in vesica ex bile ipsa, sed ex ardore alui communicato vesicæ, & eius stomacho illi coardescenti. Neque dicit calculum fieri in pueris ex lacte Ad Quartum.

D 2 bilio-

biliofo qûòd veficam folum percalefaciat, fed ventrem quoque, & veficam, ventrem .f. primò, & per fe, veficam verò fecundariò, & per confenfum. Nec præterea dicit calculum in pueris fieri ex lacte folum, fed etiam ex limo fubfidente, de quo .f. prius fuerat locutus. Quare ab inftituto propofito de limo, & arena non recedens in 24. tex. fubiungit. *Fit autem pueris etiam ex lacte, fi non falubre id fuerit, fed valde calidum, & biliofum, ventrem enim percalefacit, & veficam*, vbi apparet eum minimè loqui de lacte, vt caufa materiali, fed vt efficiente, cum de eo loquatur in ordine ad eam excalefactionem, quæ vrinæ dimiffionem remoratur; & iure quidem, fi confentanea proferre volebat ijs, quæ alias de hac materia confcripferat in 4. de Morbis, quo in loco de lacte in ordine ad calculum verba habens, nequaquam biliofo hanc attribuit facultatem, videlicet materialiter concurrendi, fed pituitofo, & terreo, vt pote, Salio exponente, quo terreum materiam formando calculo aptam continenti, quo autem pituitofum gluten ipfum, quo partes terræ conglutinatæ, ac in vnum conglobatæ, formam lapidis facilè recipiunt; lacti autem biliofo id folum adfcribit, *vt fi illud fuxerit puer, morbofus fiat, ac debilis*, de calculo ne verbum quidem fubiungens. An forfan dicet fugentem lac infantulum aquas prædictas non bibere, ac proinde in eius limofam, arenofamque partem non debere referri materialem calculi caufam, fed in lac tantum, quo nutriuntur? Pulcra refponfio, at non vera, quandoquidem, cum Hipp. de illis loquatur pueris, quibus conuenire melius (ait) vinum, quam aquofiffimum, quàm lac, non de folummodo lac fugentibus verba facere comprehéditur; fed dato etiam de lac tantummodo fugentibus verba facere, an propterea lac biliofum fecundum omnes fui

partes, materialiter concurrere infertur?nequaquam, cum fieri posśit, vt id, quod biliosum in eo est, vesicæ stomachum calefaciat, & præterfluat, quod verò terreum crassumque existit illic pro calculo extruendo consistat, atque subsideat. Sed quid tandem ad illud in argumento pronunciatum de ineptitudine vesicæ ad calculum sine bilis præsentia coagmentandũ? putat siquidem eruditus vir nequaquam fieri posse, vt vesica natura sua exanguis, & frigida sine caliditate à bile recepta possit ex pituita frigida, & humida, absumendo omnem humiditatem calculos generare duros veluti lateres, qui aqua non soluuntur, nam, vt inquit, si à modico calore gignerentur, aqua iterum soluerentur, sicuti videmus lutum à modico igne siccatum, si humore iterum imbuatur, solui, & non nisi à vehementissimo igne in lapidosam duritiem cõcrescere. Dicimus tamen, quod licet non parum coadiuuet lithiasis generationem biliosus humor, vt vesicam præsertim concalefacit, & inflammat, absolutè tamẽ loquendo non esse simpliciter necessarium ad hunc producendum effectum. Requiritur sanè, vt ait Gal. 3. Aph. 26. & 6. Epid. 3. 15. caloris copia, & vehementia, non ea tamen (quidquid dicat Paulus Ægineta lib. 3. suæ Medicinæ, & Rhâses 10. Cont. & cum ipsis nonnulli alij Doctores), vt ignea prorsus, & præternaturalis existat, siquidem vt omittam Trall. qui lib. 9. cap. 7. hac de re sermonem habens, quemadmodum in renibus calculos oriri ex ignea asseruit caliditate, sic in vesica nõ à tanta caliditate, *sed materia potius crassiore, & ad gignendos calculos prompteque ab insita caliditate concrescendos idonea prouenire affirmauit*; Hipp. noster in hanc insitam pueris caliditatem opificium istud reducit, non in lib. solùm de Natura Humana alias cit. sed in 6. etiam Epid. ibi enim rationem afferens, cur

Qui calor ad generãdos calculos requiratur.

in vi-

in viris calculi vesicæ non fiant, veluti in pueris, sic ait. *Viris autẽ calculi non generantur propter corporis frigiditatem, nam id probè nosse oportet, quod homo primis diebus calidissimus est sui respectu, vltimis frigidissimus, necesse est enim augescens, & ad vim procedens corpus calidũ esse, vbi autem inceperit marcescere, corpus delabens in ocium, frigidissimum euadit, & iuxta hanc rationem quãtò amplius primis diebus homo augescit, tanto calidior existit, & quantò plus vltimis diebus marcescit, tantò frigidiorem esse necesse est;* non ergo in igneam, sed in naturalẽ puerorum caliditatem, talem refundit causam, vt etiam 6. Epid. quando sic loquitur. *Post mictum concretio pueris magis, num quia calidiores?* In quibus verbis adeo clarum est eum loqui de illa caloris vehementia, qua naturaliter donati sunt, quam quod clarissimum, cum de ea loquatur, secundum quam alias excedũt ætates, qualis profectò non est aduentitia, vel ignea, sed naturalis, & insita. Quia vero contingere etiam potest, vt tunc præsertim cum non tanta adest materialis causæ ad concrescendum in lapidẽ aptitudo, vt ignea adsit, requiraturque caliditas, ideo Aetius, vt omnem quantumuis particularem casum, comprehenderet, nulla de ignea, vel naturali distinctione habita in solam loci caliditatẽ crassissima lotia desiccantem, hunc reducit effectum. Non ita exercitatissimus Serapio, quippe, qui omnem volens ambiguitatem remouere, sic 4. Breuiar. cap. 19. pronunciat. *Materia, ex qua generatur lapis, est humor grossus, crudus, qui descendit ad renes, & vesicam cum aquositate, quæ attrahitur à sanguine ad renes, vt expellatur ad extra corpus, & non expellitur, sed retinetur in renibus, vel vesica, & efficiens ipsum est vt plurimum ignea.* Quæ verba dilucidans Nicol. Florent. serm. 5. tract. 9. cap. 12. hæc subiungit. *Et in hoc innuit, quod*

calidi-

caliditas agens in lapidem non est semper vehemens, sicut iam multi antiquorum putauerunt, sed dixit Serapio quãdoq. est temperata, & hoc ideo dixit ipse, quia maior causarum, & magis vincens in generatione lapidis est grossitudo materiæ, & eius viscositas: caliditas autem potest esse temperata, immo, vt dicunt quidam, & remissior temperata, vt generatio lapidis in phlegmaticis, & melancholicis, & senibus, & natura frigidis manifestat.

Ecce ergo quòd non Hipp. modò, sed multi alij etiã Medicinæ proceres in vnam loci caliditatem, etiam naturalem effectum istum reducunt: neque enim ita exanguis est, & frigida puerorum vesica, vt calorem non possideat valde aptum ad calculi formam in benè dispositam materiam introducendam; & licet talis calor intensiuè, vt ita dicam, & secundum rem copiosus non videatur, & vehemens, extensiuè saltim, & ad minus secundum modum talis erit; ac per consequens paulatim crassam materiam, atq; viscidam poterit tenuioribus spoliare partibus, sicq; in lapidosam, tophoceamq; naturam commutare, qui quidem lapides eò duriores existent, vt animaduertit Nicol. quo à vehementiori calore fuerint elaborati: ait enim *quod remissio caloris naturalis facit plus ad magnificationem lapidis, quàm ad ipsius duritiem, & è conuerso eius intensio plus facit ad duritiem, quàm ad magnitudinem*. Qualiscumque autem succedat durities: cum ea superficialis non sit, & à debili agente in indispositam materiam introducta, vt est, quæ in luto exiccato ab igne conspicitur; ideo non facilè ab aqua dissoluitur, vt lutum: supponimus enim materiam valde dispositam, & actiuitatem non denegamus caliditati illi, quæ sine vlla intermissione operatur; quanti autem valeat ista agendi in passum continuitas, aeris exiguus calor, magna etiam, durissimaq. corpora ad putrefactionem, paulatim quidem, sed

ſed irrequietè peragendo deducens, oſtendit. Quare cum caliditas veſicæ extenſiuè multa ſit,& vehemens, multamq. hoc modò,& vehementem habeat exiccandi facultatem, nulli mirum videri debet, ſi duritiem calculis præſtet indiſſolubilem, vt inſolubilia ea eſſe affirmabat Ariſt.4.Metheor. quæ à ſicco,calidoq. concretionem ſuſcipiũt. Sed dato etiã talẽ calorem debere eſſe intenſiuè multum,atque igneum,vehementemque, vt talis præſertim eſt in caſu ab Hipp. propoſito, num propterea bilis ſemper arguet præſentiam,& non alterius calidioris humoris? & ſi hoc arguet, debebit ne bilis calefaciens è veſſicæ vaſis ſemper exire,atque in eiuſdẽ veſicæ cauitatem trãſcurrens cũ vrina permiſceri? & ſi permiſceri,neceſſariò illic ſubſidere, & concreſcere? certè neceſſitatem hanc in humore adeo tenui, tamque cum vrina permixto, & ſuâ natura ad excitandam facultatem expultricem,ad ſemet quoque ipſum pellendum idoneo,nequaquam video.

Ad Quintum. Quare hoc iam ſatis diſcuſſo argumento, ad quintũ amabò Herculeam ſanè prima fronte præſeferens fortitudinem accedamus duplici reſpondendi modo muniti. Primo ſcilicet argumentationis ſuppoſitum abnegantes,quod Hipp. nempe rationem reddat, ob quã calculoſi in bilis multitudine vrinam mingant ſplendidiſſimam,quia de bile ne verbum quidem,& rationẽ ſolummodo affert,cur veſicæ calculo laborantes, vniuerſaliter loquendo,talem mingant vrinam,propterea; que optimè reſpondet,quia id, quod craſſiſſimum eſt, & turbidiſſimum iſtic manet. Quod profectò non feciſſet,ſi biliosiſſimum ſtrictè ſaltim loquendo, iſtic remanere affirmaret: quandoquidem ob bilis ſubſidentiam, poſſet forſan alba fieri vrina,ſed non neceſſariò ſplendida, ſicut ad turbidiſſimi retentionẽ, vt cuilibet vrinæ albæ naturã,differentiaſq; contemplanti patebit.

Secun-

Secundo etiam nec irrationabiliter respondere possumus nequaquam Hippocr. dicere vrinam albam, sed splendidissimam λαμπροτάτην Græcè, ideſt claram, nitidam, diaphanam, & puram; ideoq. non benè concludi biliosissimum remanere: ſicut enim præsente bile, alba nequit apparere vrina, ita quin pura, atque nitida conspici valeat, non eſt quod impediat, vt ex Galen. 1. de Crif. 12. & 4. Aphor. 72. ſic loquente, colligitur. *Quibusdam,* inquit, *vrinæ sunt perspicuæ, non etiam albæ, compage quidem tenues; colore verò biliosæ, quæ verò limpidæ simul, & albæ existunt, aquosæ sunt omnino.* Si ergo coniungi poteſt perspicuitas vrinæ, & splendor cũ bilioso humore, non benè profectò ex vrinæ splendore bilis absentia deprehenditur. An dicet non ex solò splendore, sed ex similitudine seri aquei prorsus, & albi deprehendi? Sed hæc quoque debilis illatio, cùm ſatis manifeſtè sensu dignoscere valeamus, vt animaduertit, quamuis in alium finem Baccius Baldinus in Cōmen. huius loci, clarum omnino non eſſe, atque album serum ipsum, imò quasi luteum, palearemque colorem præseferens. Et in hoc Hipp. rationis vis consiſtit, vt nimirum calculosi vrinam mingant defæcatã, atque nitidam ob crassarum, turbidarumque vrinæ partium subsidentiam, ac separationem, non secus ac in sero conspicitur, quod ex caseosæ portionis in lacte ab eo segregatione, depuratũ, splendidumq. resultat.

An insuper dicet Hippocr. supra in tex. 15. & 17. vti hac voce splendidissima in enumerãdis bonæ aquæ qualitatibus, ac per consequens dũ ea vtitur in subsequẽtibus textibus, nõ bilioso, sed aqueo prorsus colori accomodare? Pulchra quidem obiectio, subsiſtens minimè: ſi enim talis vox ad colorem refertur, eumque album omni aquæ proprium, optimæ attribueret Hippocrates, quod pessimæ etiam non denegatur; refertur

tur ergo ad ſubſtantiam, non ad colorem, & propterea iure optimo bonā aquam debere eſſe non albam, ſed limpidiſſimam, ideſt puriſſimam, nitidiſsimamque conſtituit, qualitatem hanc turbiditati aquarum opponens, vt ex tex. id colligitur: Ibi etenim docet, quod in elaboratione bonæ aquæ, id quod turbidum eſt, in ipſa debet ſegregari, & decedere, quod verò tenuiſſimum, ac leuiſsimum, addo limpidiſsimum relinqui, quare, & conſimiliter in tex. 23. ex turbidiſsimi ſegregatione, non ex bilioſiſsimi ſubſidentia limpidiſsimam reſultare vrinam pronunciabit.

Verùm ſic inſuper argumentabitur, ſtudioſiſsimus vir: Per limpidam vrinam ad ſimilitudinem ſeri ea debet ſubintelligi, quæ calculoſorum omnium propria exiſtit, talis eſt alba, & aquea ex Gal. primo de Locis Affect. cap. primo, quem Medici omnes vrinam talem inter calculi veſicæ ſigna reponentes conſequuntur; alba ergo intelligenda erit, & aquea, & ſi rationem ab ipſis perquiras, quia inquiēt, *humores vrinæ admixti per anguſtos meatus permeare nequeunt.*

Reſpondetur tamen propoſitionem illam, vt à Gal. affertur nihil planè præallatæ ſentētiæ ſuffragari; dum enim ſic ait: *Age igitur ſubijciamus, vt puer calculo laboret: apparuerint verò antea calculi inditia. Vrina quidem aquæ ſimilis, in qua ſubſident ſabuloſa, &c.* Quis non videt eum ſupponere meatus tam patētes, vt ſabulum etiam, & arena tranare valeant, nedum bilis ijs valde ſubtilior, dummodo tamen illic adſit? Addamus nec vniuerſaliter loquendo albam eſſe calculoſorū vrinam, quandoquidem, vt perbellè diſtinguit Ludouicus Mercat. lapidis iam futuri præludium eſt vrina craſſa, incipientis arenoſa eſt ſignum; perſpicua, & alba iam facti, cruentis mucoribus plena iam adulti, ſuppreſſa grandioris; longè autem maioris, & exulcerantis veſi-

cam,

cam, cum tenesmo, & doloribus excreta. Sed demus albam esse, velut aquam calculosorum vrinam, an propterea verum ob bilis subsidentiam, concretionemque albefieri? Nequaquam meo iudicio. Mitto equidem difficile admodum esse colorantem lotium humorem, posse ab eo separari, ac per talem separationẽ colorem etiam communicatum deperdi (quod forsan contingere posset, si nõ per coctionem, sed per admixtionem talis miscela sequuta sit, perq. tenuissimas, angustissimasque vias transcolatus sit succus) illud solum Medicis considerandum propono, non de calculo Renum, sed vesicę nos loqui, ac propterea, num in illa, eiusque stomacho tanta possit animaduerti obstructio, ac interclusio, vt serositati expeditum præbeat exitum, bilem verò ei tam arctè coniunctam, tanque subtilem, ac insuper naturali acredine sui expulsionem sollicitantem impediat, ac remoretur.

Ego enim, vt verum fatear, nunquam potui angustiam hanc adeo magnam mihi ipsi, quantum vis Classicorum virorum placitis de facile acquiescenti, persuadere, vt propterea communi hoc dicẽdi modo ablegato, audiendam magis existimem Ludouici Mercati responsionem, dũ causam perquirens cur vrina crassa futuri lapidis inditium sit, tenuis verò, & clara iam facti, non in choleræ impeditum exitum, concretionẽque in vesica refundit, sed, vt inquit, *quia dum lapis gigni debet, mirum non est si vrina crassa mingitur, quinimo ex crassitie eius, quod remansit in vesica, lapis futurus prædici potest, at cum iam genitus sit, crassum lapidi adhæret, & vrina mingitur clara, item calore quod crassum est, cõcrescit, & vrina ipsa ob cruditatem talis excernitur: nam lapidis consortio natura nequit vrinam coquere, & mutare, sed qualis in vesica suscipitur separata parte crassa, mox excernitur.* Præterquamquod ob irritamẽtum quam

paucissimũ ibidem immoratur. Quibus si addamus calculosos omnes à principio præsertim enascẽtis mali, crudioribus abũdare succis, vt ex Gal. 6. Epid. cit. colligitur, dũ in pueris morbũ hũc edacitati, intempestiuoq; motui attribuit, in lactantibus verò crasso nimium lacti; & in adultis casei frequentiori commestioni, et in quinto de Sanit. tuenda cap. 1. eos, qui à natura bono sunt temperamento donati, maximè damnandos putat, si calculo laborant, quasi id patiantur ob inobseruatum honestum viuendi modum, non obscurã sanè rationem habebimus aqueæ calculosorum vrinæ, cum tales soleant in cruditatum præsentia ab hominibus mingi, atque excerni. Quia verò summa non est talis cruditas, nec causam habet facultatis imbecillitatem, sed obiecti potius ad facultatem improportionem, hinc oritur, vt non omnino albæ, & aqueæ tunc eijciantur vrinæ, sed aliquali bilis tinctura suffusæ. Cũ enim tali tempore parum admodum bilis consurgat, & illius tametsi quantitatis exiguæ nonnihil adhærens glutinosis crudisque succis in lacunę vrinariæ fundo resideat, nonnihil verò cum lotio diffluat, excernaturq; mirũ videri nequaquã debet, si minimũ tribuat colorẽ, ac proinde si grauissimi quoque scriptores etiam generaliter loquendo albam eam velut aquam, seu vt Auicen. loquitur *ad albedinem decliuem* constituant.

Quare vel ex hac auctoritate nihil certi concluditur, vel nõ nisi in lapide grandæuo verificatur, aut demum sano modo intellecta assertioni isti nõ fauet, quẽadmodum nec fauere ei existimo, quod sexto loco proponitur argumentum, vtpote non multum stabilibus obuallatum, innixumque propositionibus. Siquidem velut ex iam dictis apparet, quiuis vel mitis vesicæ calor, nedũ igneus, & prętematuralis, vt is est, qui in inflammatione intestini, & ascaridum puerorum

Ad Textũ Argumentum.

affectu

affectu ei poteſt communicari, ſi diſpoſitam nanciſcatur materiam potens eſt lapidoſam generare ſubſtantiam. Non generat autem perpetuò in illis caſibus, quia licet efficiens adſit principium, materialis deficit vt plurimum cauſa, limoſus nempe humor, glutinoſuſque, & terreus, & ſi is non deficeret, lapis nec etiā in veſica deeſſet. Ac propterea ſapientiſsimus Hipp. in ijs conſpiciens, qui omnigenas bibunt aquas, limum in vaſis ſubſidere, & arenam, materias apprimè aptas, vt in tophaceam commutentur naturam, modumque declarans cur ex iſtis nonnulli à lithiaſi præſeruentur, nonnulli autem in eam incurrant, quemadmodum effectus huius originem, ardenti aluo, feruidæque attribuit, ſic præſeruari eos affirmat; *quorum aluus ſatis fluida eſt, & ſana, & veſica non ardens*; quaſi velit dicere non ſat eſſe, vt aluus fluida ſit, & non adſtricta ad impediendum quominus generetur calculus in veſica, ſi inibi limus ſubſideat, & arena, ſed inſuper requiri, vt aluus ſit ſana, & veſica non ardens, quia etiā fluore præſente poteſt aluus ardeſcere, ardoremque veſicæ communicare, imò eadem exiſtente, & fluida ſimul, & ſana, ex proprio affectu ardens eſſe, atque vt talis vrinam eijcere, dimittereque non valens calculoſæ affectionis extare principium. Ad quid enim volumus præſeruationem à calculo in ſolā fluidam aluum refundere, ac per conſequens in bilem ad veſicam non confluentem, in oppoſitaſque cauſas eius geneſim; ſi Hipp. habemus apertiſsimè loquentem non aliam eſſe cauſam morbi huius, quam difficultatem eijciendi vrinam, dimittendique limum, & arenam in vaſis ſubſidentes, ac difficultatem hanc, nulla penitus de bile facta mentione in veſicæ ardorem, ſiuè proprium, ſiue ab aluo nimium feruida, æſtuanteque communicatū, referentem? Præterea ſi in ſola alui ſtipticitate calcu-

lus

lus generatur, quia bilis eò non confluens, sed ad vesicam, materiam præbet pro lapide construendo; maior profectò excitabitur ardor in vesica, quo repit bilis, quam in aluo, vbi non adest; At si hoc verum, quomodo vesica ad alui ardorem coardescet, & minus calidum, magis calidum inflammabit? Aut ergo bilis ad vesicam nõ confluit, vel si confluit, non inflammat sed elabitur cum vrina, aut Hipp. damnandus, quod æstuare vesicam ab ardescente aluo describat, actionem admittens à proportione minoris inæqualitatis prouenire, non maioris contra philosophicum præceptum in secundo de Gener. & Corrupt. descriptum.

Ad vltimum. Sed vltimi iam argumenti propositiones examinemus, illud inprimis adnotando non ita clarum esse apud Gal. loco cit. quod Hipp. quandoque synonymis non vtatur vocibus: octauo enim cap. solummodo Pergamenus enunciat Hipp. ad vnũ nomen, & caput partialia semper reducere, nec de synonymis verbum vel habet minimum, & si id etiam affirmaret de summo Præceptore Gal. non de eo intelligeretur diexodicè loquente, vt hic, sed aphorisicè tantum, & summariè. Ideoque possumus inprimis respondere ad obiectum, vel quod Hipp. addit turbidissimum ad ampliorem doctrinam, vel quod per crassissimum, & turbidissimum intelligit res diuersas secundum modum non secundum rem, idque sufficere ad saluandam diuersitatem inter vrinam crassam, & turbidam ab auctoribus propositam, quandoquidem vt ait Galenus 4. Aphorism. 70. *crassa vrinæ turbida fiunt crassam, & & densam materiam agitante, & versante calore, atque in ea subigenda occupato*; Ex quibus satis clarè conspicitur vtriusque vnam esse materiam, densum nempe, crassumque humorem, (nisi quis velit forsan ineptè dicere aliam significari materiam per crassum, aliam per

per densum) diuersificatum tamen, quod in crassa simpliciter vrina immotus adest, in turbida verò commotus, agitatusq. existit, vel demum admissa etiã qualicumque inter turbidum, & crassum diuersitate respõdere audacter possumus nequaquam inferri per illud bilem, per hoc pituitam significari, & argumentum ad id comprobandum expositum, veluti in sufficienti partium enumeratione deficiens, non concludere. Nam, vt Aristoteles ait lib. 3. de Natur. animal. 15. *Viuis hominibus non solùm humor, sed etiam sicca quædam concrementa descendunt in vesicam ex quibus calculi conficiuntur*, & præter quatuor enumeratos humores, ex Galeni placitis, est etiam succus quidam crudus, & inconfectus, idest portio chili, & alimenti, quæ, vt ille ait, 1. de Crisibus 12. & 1. Prognost. vlt. *In sanguinis generatione naturæ refugit confectionem, & ad vesicam cum vrina delata, in ea subsidet, atque hypostasim facit.* Et ista portio crudioris, inconfectique alimenti est in casu nostro terreus ille limus, & arenosa substantia, quam subsidere in vasis bibentium omnigenas aquas, docet Hippocrates; quamque in lib. 4. de Morbis, vnà cum pituita, tamquam glutine ad lapidis generationem ipse exposcit, & Aristoteles materialem calculi causam dignoscit: vt proinde iuxta hanc verissimam doctrinam affirmare non iniuria valeamus, per crassissimum limum intelligi, & arenam: per turbidissimum verò pituitam, aut è contra per crassissimum pituitam, & per turbissimum arenosam, limosamq. materiam, concrementi nomine ab Aristotele indicatam.

Sed vlterius hac non admissa veritate, concludet forsan argumentum? Ambigo certè, cum præclarissimos animaduertam Medicinæ scriptores, Auicenn. Nicol. Matthæum de Gradi, Montanum, aliosque non paucos crudiorem nedum in lapillorum opificio admittentes

pitui-

pituitam,sed sanguinem etiam,ac melancholiam,& bilem ipsam,immò & saniem in vesica retentam, in quorum propterea sententia quanti valiturum sit argumētum propositum omnis dignoscet,qui eadem facilitate negaturos eos conspiciet prædictorum humorum subsidentiæ impossibilitatem, quā ex aduerso supponitur, loquendo saltim de prædictis humoribus prout sunt in intemperato corpore,& à proprio,naturalique statu recedunt, quo in casu,nec sanguinis, nec melancholiæ portionem aliquam per vrinam deferri posse inficiabitur nemo,& is præsertim, qui Gal. perlegerit 3. Epid.3. 72. & 82.

Nec maioris quoque probabilitatis extat, quod vltimo loco subiungitur in argumento de vi coagulandi ipsius bilis; quia tametsi concedamus eam in opificio calculi secundum aliquam sui portionem coagulatam remanere,negamus tamen coaguli gerere vicem,cum id potius visciditati pituitæ,eiusque lentori attribuendum veniat,quàm bili,cui ni per extorrefactionem cōciliata sit visciditas, & pinguedo, id muneris competat numquam: licet enim bilis vt coagulum exiccante facultate sit prædita, quia tamen istud refrigeratoriam habet vim, & adstrictoriam,Auerroe auctore, alijsque ex Arabum familia, vt etiam cætera, quæ coagulandi facultatem habent,quales sunt flores Cardui agrestis, succus ficulneus,semen gnici,myrabolani, caseum vetus aceto dissolutum,ac intestina piscium,& præsertim Lucij, aliaque ab eruditissimo Nardio in sua Lactis Analysi recensita: consimilem autem qualitatem ipsa non habeat: consimilem nec etiam obtinebit virtutem ac energiam, vt nec consimilem cùm coagulo habet generationem, cū illud in hepate,tamquam excrementum reijciendum consurgat; coagulum verò idem cum lacte substantificè existens in eorum animalium ventri-

triculo, quæ ad huc lactant, vt Arist. docet, tertio de Historia Animalium cap. 21. contineatur. Quapropter cum nec argumentum istud, nec quodcunque aliud ex allatis tam efficaciter concludat, vt necessarium bilis ingressum in lithiasis opificio persuadere nobis valeat, nec persuadere etiam valebit, biliosissimum potius legendum esse in Hippocratis textu, quam turbidissimum.

At forsan subiũget aliquis hoc saltem ex ijs persuaderi, quæ à Prospero Martiano in Adnotatione ad hunc locum his verbis ponuntur. *Non enim asserendũ est vitium in littera adesse (quod nonnulli crediderunt per* Χολωδέστατον, *id est biliosissimum*, Θολωδέστατον, *hoc est turbidissimum legentes) cum non sit inconueniens, vbi caloris adest excessus, biliosum succum vigere, qui exustionem passus, crassus reddatur; quandoquidem lapidis vesicæ causam in infantibus lac biliosum statuit ipse Hipp.* Idq. insuper confirmari ex lib. 4. de Morbis num. 3. quo in loco Hipp. docet *in omnibus cibis, ac potibus, & biliosi quid esse, & aquosi, & sanguinei, & pituitosi in alio plus, in alio minus:* Qua præsupposita doctrina negandum minimè venit (vt arguentem audiui Doctorem apprimè clarum) aliquid biliosi cum vrina ad vesicam descẽdere, ibique cum alia calculi materia manere posse.

Verùm nec ex istis, si intimius perpendantur, quod ex aduerso prætẽditur, persuadetur. In primis animaduertere liceat Martiani trepidationem in hac comprobanda sententia, cum ait non esse inconueniens, &c. in quibus verbis congruentiam potius, ac possibilitatem, quam perpetuam veritatem, & necessitatem insinuat. Et insuper dato etiam talem succum illic vigere, perquirerem ab eo, num in cauitate vesicæ adsit, an in venis, vel potius tumorem faciens in alijs vesicæ particulis, & carnosa stomachi substãtia? Si primũ,

F qua

qua ratione fieri potest, vt humor sua natura tã acris, & mordax tamdiu illic stabuletur, vt exustionem patiatur, & crassitiem accquirat, & non potius cum vrina diffluat, excernaturque? Si secundum, & tertium, quomodo crassior factus transudat à venis, & partibus illis (si tamen transudare potest sine earum corrosione) & non potius ad modum sudoris cum aliorũ humorum ichoribus admixtus guttatim exit, & exiens cum vrina præterfluit? Insuper dato etiam id posse cõtingere, in casu proposito ab Hipp. de limi, & arenæ retentione ob vesicæ stomachi ardorem, nùm propterea verũ erit generaliter loquẽdo (vt generaliter Hippocrates in cõtrouersa particula loquitur) in omnibus calculosis talem adesse calefactionem, & ardorem? & si adest, à bile semper illic impacta, & tumorem excitante prouenire? minimè certè, vt quilibet Medicinæ Doctor, & peritus fatebitur. Quamuis enim Hippoc. videatur hic talem ardorem absolutè requirere, id tamen non præstat in quarto de Morbis, vbi vniuersalẽ de hac re tradit doctrinam, non partem, vt in hoc loco, in quo ad problema, & quæsitum propositum de bibentibus aquas omnigenas, non æquè in lithiasim incidentibus respondens, satis ei fuit probabilem attulisse, & particularem rationem, cum præsertim loqueretur de materiali quadam calculorum causa non necessariò gluten in se habente, aut parum, vt limus est & arena; Quæ propterea, vt illic remaneret ad concrescendum in lapidem, vesicam requirebat parum aptam ad excernendum, dimittendumque, vt prorsus est cũ à phlogosi, & inflammatione aliqua obsidetur. Quod profectò quando materia adest terrea insimul, & viscida nequaquam requiritur, & absolutè desideratur, cũ talis materia quamfacillimè valeat nedum in vesicæ fundo vt crassa, & terrea subsidere, sed illi quoque

ratio.

ratione glutinis, & viſcoſitatis adhærere, ac nulla etiam in veſicæ collo obſtructione, vel ab inflammatorio affectu, imbecillitate exiſtente, permanere.

Cum ergo neceſſaria minimè ſit ad calculi generationem inflammatio prædicta, nec neceſſaria erit bilioſiſſimi ſubſidentia, imò eadem præſuppoſita phlogoſi, nec propterea talis ſucci coaceruatio, arguitur infferturque perpetua, vt pariter non infertur ex ijs, quę de lacte à Martiano proponũtur, quęue de cibis, & potibus bilioſum quid continentibus, pro maiori corroboratione ſunt addita. Siquidem quanti valeat argumẽtum à bilioſo lacte deſumptum abſque eo, quod iterum recoquatur ex iam dictis eſt manifeſtum; quodue de cibariorum, & potionum bilioſa portione affertur, ſolummodo arguit poſſibilitatem deſcenſus talis humoris ad veſicam, quod vltrò ac libenter concedimus. Quòd verò talis ſuccus illuc deſcenſus vocari debeat bilioſiſſimum quid, & neceſſariò coacerũari in tali loco, ac concreſcere, nequaquam demonſtrat, vt cuilibet Hipp. Textum legenti patebit. Quare ſi vllam habent tales argumentationes energiam, ea potius erit ad enũciatam à nobis conciliationem firmiorem, probabilioremque reddendã, quàm ad bilioſiſſimi lectionem vndequaque perſuadendam comprobandamque.

An verò quod ex aduerſo diametraliter quaſi prætenditur efficacioribus comprobetur rationibus, vt ex aduerſo contendit aſtruere Medicus alter, an æquè inualidis examinemus iam, atque vno veritatis amore perducti excutiamus, perpendamuſque, ab eo quod primo loco propoſitum eſt argumentum, incipientes. Quod ſane argumentum cũ ab auctoritate clariſſimorum virorum dependeat, nulli dubium eſt, quòd ſicùt probabilem reddit, minimèque vituperabilem aſtructam opinionem, ita neceſſariò turbidiſſimi lectionem

Senioris Medici argumenta perpenduntur.

Ad primum.

retinendam fore nequaquam concludit, eò vel magis quòd absolutè verum non est Auctores omnes ab aduersario citatos vnum sibi proposuisse ducem Cornarium, sub eiusque errore aberrasse. Siquidem vt alios omittam, & præsertim Martianum, qui & Codicis Gadaldini,& Septalij ratiocinationis habuit notitiam. Baccius Baldinus in Comm. huius libri non vno contentus à Iano Cornario recepto Codice, alijs etiam vtitur in sua trãslatione, vt videre præsertim est in hoc loco, vbi rametsi in omnibus Codicibus Græcis, qui à Germanis,& Aldo sunt impressi, fateatur legi particulã illã πρὸς τὸ γινόμενον ὀῤῥὸν idest ad similitudinẽ seri, ex alio ramẽ antiquissimo Codice manuscripto, reijciendã existimat: Et infra Doctoris etiam cuiusdã emendationem proponens circa illam vocem, potant, græcè πίνουσι in οὐρέουσι, idest mingunt commutatam, satis apertè demonstret se non vno solum Codice vsum fuisse, verùm alijs, in ijsque omnibus biliosissimum inuenisse, non turbidissimum: quòd reuera communior sit talis lectio, & vulgatissima, vt videre est in Codice Vaticano, Medicæo, alijsque celebrioribus exemplaribus; cum ex aduerso Θολωδέστατον, solum legat Codex Gadaldini, & Moysis Alatini à nostro seniore Medico adductus, & vt ego addo Frobenianus Ludouici Seruini, quemadmodum apparet in catalogo variarum Hipp. Textus lectionum, quæ ad calcem interpretationis Foesij recensentur. Quos idem Foesius sequutus, quamuis in græco currenti Textu Χολωδέστατον habeat, latinè tamen maximè returbidum legit, & talis lectionis quasi rationem afferens in adnotationibus ad lib. hunc num. 41. sic ait. *Hic autem παχύτατον καὶ Θολωδέστατον, vt antea lego pro Χολωδέστατον, quod etiam in Codice Augustini Gadaldini legi audio.*

Cæte-

Cæterũ quod secundo loco proponitur à subtilitate, leuitateque bilis desumptum argumentum qualem habeat energiam, satis superque ex ijs, quæ in enodatione præsentis cõtrouersiæ fuerunt à me disputata, manifestatur; cum illic non insufficienter, vt puto, sit comprobatum, nequaquam inconuenire, vt bilis secundum crassiorem sui partem, cumque à naturali statu recedit, subsidere valeat, vrinariæque lacunæ fundo, si præsertim pituitæ sit commixta, adhærere. Quamuis enim verum sit quod in argumẽto proponitur, & ab Hipp. & Gal. 2. de Natura Humana tex. 10. his verbis stabilitur. *Quidquid tenuissimum est parte incubat superiore, crassissimum autem inferiore*, attamen cùm bilis etiam tametsi respectu aliorum humorum tenuissima, crassitiem habet adiunctam, vt Gal. ait 3. Acut. secundo, & alibi, & nos supra ostendimus, quid vetabit quo minus illa quoq; agglutinetur humoribus, ac cum ijs in lapidosam concrescat materiam? Nihil certè. Ideoque possemus dicere, quod magnus Magister, licet talem videret possibilitatem, vt qui aliàs in Aphorismis, & Coacis Prænot. & alibi biliosas admiserat hypostases; ad maiorem tamen dilucidationem voluit præter crassissimum addere etiam biliosissimum, vt intelligeremus, quòd bilis propriè non subsidet tanquam crassissima, & quasi ex sua natura; licet ei hoc munus non totaliter repugnet, sed tanquam agglutinata, commixtaque crassiori succo, viscido nempe, ac terreo pituitoso humori. Ad Secundũ.

Nec propterea, quòd caliditatis operatio hetherogeneorum ab homogeneis separationem inducat, bilis omnino à crassiori materia totaliter segregata ascẽdet; quia portiones illæ, quæ in bile crassitudinem habentes, similitudinem obtinent cum alia crassiori mate-

materia heterogeneæ non sunt, sed in crassitie conuenientes, tantum abest vt à calore segregationem recipiant, vt magis magisque ad vnionem redactæ in vnã coagmententur substantiam, in vnamque concrescant lapidosam materiam. Segregat quidem calor impuras à puris particulis, tenuiores à crassis, sed non biliosas à pituitosis, dummodo inter pituitam, & bilem aliqualis extet in secundis qualitatibus conuenientia, qualis profectò illa est, quę ratione crassitiei in dẽsiori, ac terrestriori bilis portione reperitur, vel in quacunque alia materia, quæ à vesicæ calore exusta, biliosi succi naturam, & nomenclaturam insimul æmulatur, vt propterea nulli mirũ videri debeat, si vt talis pituitæ, limosæque naturæ analoga possit in vrinæ fundo subsidere, atque in vesicæ calculum aliquali ex parte concrescere.

An forsan id vetabit quod ab exercitatissimo viro ex Cardano subiungitur, ineptam videlicet esse bilem ad calculum generãdum, quia pinguis quodammodo, & butyrosa existens, atque oleosa concretioni lapidum aduersetur? Neutiquã. s. Illud enim in primis cum formidine maximè recipiendum existimarem, quod ex Hippocrate in 6. Epid. de bilis vnctuositate, & pinguedine affertur, quia præterquamquod alia est bilis, & butyri, oleique in passiuis saltem qualitatibus natura, prorsusque diuersa, intentio Hipp. illic est solummodo innuere præternaturalis bilis generationem, eã dicens fieri *ex pingui*, hoc est, vt exponit Gal. *ex pingui alimenti parte*, vel vt clarius Vallesius *ex tenuiori sanguinis portione*, quæ à febrili, putredinosoue calore exustionem perpessa in bilem transmutatur, ac trãsit. Nõ ergo pinguis est bilis ipsa sua natura, sed cũ ἐκ τ̃ πίονος, idest ex pingui ortũ trahit, seu vt ego adiũgerẽ ex admixtione pinguioris oleosæq. cuiusdã substan-

tię,

tię, quã in ſanguine reperiri pro conſimilibus viuentis corporis partibus reſtaurandis,ipſique bili inſeparabiliter quaſi commiſceri veriſimile eſt. Sed dato etiam in hoc humore ſiue naturaliter conſtituto, ſiue multùm à ſtatu naturali egreſſo, pinguedinem aliquam inueniri, atque vnctuoſitatem, non propterea venit omnino excludendus à lithiaſis veſicæ fabrica, quemadmodum nõ excluditur à renum lapidicina, ſi verum eſt, quod ex conciui meo Nicol. deduximus, nempe ad cotes, quæ pro exacuendis ferramentis deſeruiunt, elaborandos conferre,quodque ſupra ex Monardes de orientali Bezoartico lapide fumidam cõtinente oleoſitatem,eſt ab arguente deductum, experientiaque me præſente comprobatum. Vnde vt progrediamur vlterius ſi quoque pacto Cardani recipiẽda venit præſeruatiua medela,non ob aliam rationem exiſtimarem proficuam, niſi quia cum oleum, & butyrum vim habeant leniendi, laxandique vias, non ſolum aluum lubricando materiam poterunt à veſica ad talem partem auertere, ſed ipſiuſmet etiam vrinariæ impuritatis exitum faciliorem præbere, qua forſan ratione valuit Cardano prodeſſe frequens olei vſus,qui aliàs ſtomachum debilitando, cruditateſque calculorum matres excitando, non mediocriter obeſſe potuerat.

Ex quibus ni fallor ſatis apertè colligitur non vndequaque concludere propoſitum argumentum, vt pariter rigorosè ſaltem loquendo,minimè cõcludunt, quæ ſubſequenter ſunt ſcripta. Tertium namque ſolummodo infert congruentiorem eſſe lectionẽ Θολωδέστατον, quam Χολωδέστατον, quod nos etiam in ſuperioribus admiſimus, & quartum, vt medicè loquendo efficax admodũ videri poteſt,ſic philoſophicè à veritate deſciſcit,quemadmodum in conciliatione abunde ſatis fuit à nobis oſtenſum.

Ad Tertium.

Ad Quartum.

At

Ad Quintum. At postremo loco positum argumentum inefficax vndique est, nihilque concludit, quod possit assertionem oppositam deijcere: præterquamquod enim à veritate aliena existit propositio illa, quod vnum, & idem non possit esse causa materialis, & efficiens, atque in semetipsum agere, habita præsertim ratione ad diuersas talis rei particulas, vt semen ostendit in humana generatione, quod efficiens est talis elaborationis validissimum, ac materia insimul tam præstantissimi opificij, vt aduersus Peripatum omnis Medicorum schola fatetur, data etiam propositionis huius veritate (quæ tamen in præsenti casu non habet locum, cum bilis nonnisi per accidens efficienter concurrat, calefaciendo nempe vesicam, à qua postea vt materia lapidis calefit) adhuc tamen non liceret inferre in receptaculo, & fonte bilis .s. in cisti fellea semper generari lapides, quia non solum agnoscit Aduersarius pro lithiasis materia bilem ipsam, sed pituitæ etiam necessarium requirit concursum; cumque ista nequaquã reperiatur, vel rarissimè in vesica fellis, non mirum si inibi quantumuis causa adsit efficiens, calculus tamen minimè resultet, atque concrescat, quemadmodum ex sola masculini seminis in vterum eiaculatione absque menstruo sanguine, & fæminæ genitura necessarijs concausis, homo resultare minimè potest, ac generari; & si quandoque concrescit, vt visum fuisse testatur Crucius Cent. 3. de Quæsitis per Epist. in cadauere Seren. Ferd. I. Mag. Ducis Hetruriæ, dicens in eius vesica fellea sex adinuentos fuisse lapillos forma rotundos, & colore nigros, vtique illuc alios etiam humores præter bilem ipsum confluere est asserẽdum. Atque hæc de vltimo argumento, deque tota hac disputatione sufficere possent, ni in summario suarum rationum duo adderet Excellentissimus Doctor, quæ

animaduersione sunt digna, & pulcherrima insuper consurgeret difficultas de Aqua Tiberis tātopere commendata apud Romanos, & tamen omnigena, & ex magno flumine hausta; quæ pariter diluenda venit, ac explicanda.

Dicit ergo quod bilis non potest esse causa materialis calculorum, quia si hoc esset, calore liquarentur, & essent participes saporis amari, quæ duæ rationes quantum valeant, non agnosco. Primæ enim robur pendet ab experientia; at ego, imò nec ille tale quid experti sumus, sed ipse solum ab alio audiuit eruditissimo Medico, lapides .s. in renibus genitos, si in aquam calidam inijciantur ob biliosę materię præsentiā liquari, secus eos, qui in vesica coagmentantur; quod an verum sit nec ne, experientiæ vt dixi committendum: Quæ profectò non vniuersaliter hoc in quocunque renum calculo demonstrabit, sed in ijs tantummodo, qui ab exiguo calore, parumque glutinosa materia, & crassa, sed multum biliosa, suam habuerint originem, quales profectò illi non sunt, qui in vesica consurgunt, in quibus vel nulla, vel exigua bilis portio, vnde ob pinguedinem sequi possit liquabilitas, locum habet. Duæ aliæ rationes senioris, & earum examinatio.

Quod verò vlterius proponit ab amaro sapore elicitum, prẹterquamquod contra nostrā conciliationem, in qua admittimus exiguum bilis concursum intellectu potius, quàm sensu perceptum, non pugnat; instantiam habet validissimam in sanguinea massa, in qua vt nemo bonæ scholæ inficiatur reperiri bilem ipsam, sic nullus fatetur amaritudinem vnquā degustasse, nisi forsan cum putredo eam inuaserit, & naturalis humorum status, ac symmetria non modicam senserint mutationem: Quare cum nec rationes etiam istæ sic valeant sui auctoris corroborare sententiam, vt contrariam opinionem funditus destruant, atque conuellant: imò

de vtriusque partis argumentis id satis clarè, vt ostendimus, verificetur, iam quæso ab extremis discedentes ad enunciatam concordiam pacato animo deueniant præclari viri, nobisque ijs non renuentibus, iterum pronunciare fas sit vtramque lectionem quoquo pacto retineri posse, ac commendari, bilemque ipsam in vesicæ calculi opificio, si non medico, philosophico saltem intuitu deprehendi.

DE AQVA TIBERIS Dubitatio.

Qua peracta, confirmataque concordia, quid tandem pro Tiberinæ aquæ tutela aduersus excitatam oppositionem dicemus? Cum enim omnigena sit aqua ista, & ex multis fluminibus, ijsque diuersas habentibus qualitates coaceruata, cùmque perpetuò turbida sit, & lutosa, quomodo eas non inducet affectiones, quas Hipp. ab huiusmodi aquis prouenire enũciat *calculos. renum morbos, vrinæ stillicidia, coxendicum affectus, & hernias?*

Laudatur aqua Tiberis.

Collaudatur tamen (quidquid in contrarium nonnulli sentiant Doctores) Tiberina aqua à viris clarissimis, inter quos vnum amabò audiamus Andream Baccium in aureo illo de Thermis opere libro primo cap. 9. sic loquentem: *Atque hæc quidem potissima causa est de Aquæ Tyberis bonitate, quæ è paucis, scilicet mineralibus aquis calidis, ac misturis, ac omni partium cruditate digeratur, ac reddatur aerea, iucunda in potibus, ac saluberrima, qualem inuenio habitam fuisse vsque ab Vrbe condita; nisi quando quadringentos post annos, introducto Thermarum vsu, ac exinde aucta cloacarum illuuie instar maximi fluminis, Strabone teste, dimissa fuit, vt nimium inquinata. Quare cessatis Thermis, ac aquarum ductibus dirutis, cùm à septingentis hinc annis ad Tyberinarum potus reditum est, nullus vnquam ex Scriptoribus postea, aut Medicis, eas in potibus condemnarunt. Nisi ad opinionem quidam, aut qui varia eius*

inquinamenta abhorrent: Et si Romæ nihilominus communissimo vsui sint, atque bibantur vtiliter. Imò examinatæ pluries in tanta summorum virorum luce, in eam omnium, ac Principum existimationē venere, vt habeantur incomparabiles. Summæ sēper obseruantiæ Paul. III. Pont. Max. qui admirando circa curam corporis studio tres, & octoginta vixit annos, Tiberinas secum aquas quacunque iret, longissimo etiam itinere adferri iubebat, quas biberet, & item Clemens VII. alijque.

Quamuis ergo omnigena sit aqua Tiberis in eiusque admixtione ex confluxu plus XL. fluminum nonnullæ extent illaudabilis qualitatis portiones, quia tamen exiguę admodum sunt istæ, & paucæ, plurimæ verò quæ ex suis venis bonæ, ac potabiles, non vituperanda ea, damnandaque est: quòd diù in conseruis præsertim, & dolijs asseruata tenuior euadat, & purior, omnique prorsus spoliata immunditie, qualem sanè non vituperat Hipp. sed eam tantùm, quæ vel non desęcata bibitur, aut in cuius admixtione partes alicuius prauæ qualitatis bonas superant, ac deuincūt, vt Eridani, Albis, & Danubij, aliorumque variæ, crudæque mixturæ fluminum aquæ sunt, non Tybris. Scimus enim inter maiora flumina nonnulla reperiri, quorum aquæ longo tractu maturiores euadunt, & vtiles, vt Rhodanus est, & omnibus alijs longè maior, & salubrior Nilus, vt propterea non Augustus modò, seu vt Ael. Spartianus ait, Pescennius Niger, cùm in Aegypto esset, & milites de vini caritate apud ipsū conquererentur, illis responderit, *Nilum habetis, & vinum quæritis?* ac Philadelphus, auctore Polibio, aquam Nili ex Aegypto Berenici filiæ, quæ Antiocho nupserat, ob delitias in Syriam dono miserit, sed ex nostris Aetius tanquam digestioni vtilem, potuique Responsio ad obiectiones propositas.

idoneam, ac virtutibus omnibus exornatam, imò, & Gal. l. de Bonit. Aq. cap. 3. velut nulli alteri fluuiatili secundam, & quæ ventrem subducit, mulieribusque purgationes citat, ac in puerperio bibitur, commẽdauerint; cùm tamen si quod aliud in Orbe magnũ sit flumen istud, ac in ipsum multæ aliæ aquæ, & alia magna flumina ingrediantur, eiusque aqua vt Tiberina nostra, limosa existat, ac ideo pro fictilia vasa percolatione indigens, vt Gal. primo de Simpl. Medic. facult. cap. 4. testatur.

Ad obiectionem de calculo Responsio.

An forsan cominus accedens quis dixerit vituperãdam venire Tiberis aquam, quòd lutosa, cænosa, crassa, terreaque existens materiam præbeat generandis calculis opportunam? quodve Anienem recipiens, è caius aqua lapis ille, qui vulgo Trauertinus dicitur cõsurgit, talem quoque sit potis in humano corpore generare lapidem? Dicet quidem, sed responsum non solum habebit eam minime bibi nisi puram, & ab omni crassitie defæcatam, quod ei contingit, aut sex mensium spatio, vt multi vix concedunt apud Doctissimũ Zacchiam lib. 5. Quæst. Med. leg. tit. de Aere, Aq. & locis, aut breuiori interuallo vt Bacc. vult, & communiter existimatur, sed eius qualemqualem crassitiem ab admixtione sulphurearum quarundam aquarum omnino corrigi, ac deperdi, quæ admixtio tantę est energiæ, ac roboris, vt si quam forsan Anienis tribuit lapidescendi vim, irritam eam prorsus reddat, ac vanam.

Alia obiectio.

Verùm sic vltra dubitauerit alius Reatinæ Paludis exẽplo, cuius aqua paulatim in saxũ crescere animaduertitur ob sulphuris viscidam substantiam, quam Velinus conducit: Quare tantum abest, vt sulphureæ aquę Tiberinis admixtę, attenuandi vim habeant, ac pręseruãdi à calculosis affectibus, vt crassitiem potius, ac vi-

ac visciditatem adducendo, nephritidem, ac lithiasim afferant, & inducant.

Attamen si considerare velimus non æquè de rebus intra nostrum corpus assumptis, ac sub dio existentibus loquendũ esse, nullius forsan roboris extare difficultatem propositam aduertemus; multa enim exterius à frigore concrescunt, quæ intus à calore natiuo liquefactionem recipiunt, vt in casu proposito ex eo euenire desumi potest, quòd tametsi Anienis fluuius quacunque pertingit, lapidem faciat terram, & ligna, & cortices, totoque ferè anno eius aqua turbida Tibure bibatur; nihilominus tamen, vt Baccius notat lib. 3. de Thermis cap. 3. rarissimè ab istius Ciuitatis incolis lapidum, arenularumque vitia persentiuntur: quòd videlicet abstersoria, atque acri qualitate, qua insigniuntur tales aquæ magis magisque à calore naturali excitata, emundare potius, ac depurare vrinarios ductus sint aptę, quam illic remanentes, vel tophaceam adipisci naturam, vel alijs accommodatis materijs occasionem præbere, qua in lapides, arenulasque coagmẽtẽtur. Et si Anienis aqua ex se sola lithiasim nõ valet inducere, quomodo alijs admixta, ab earumque admixtione mirum in modum refracta hoc idem præstare valebit? Quapropter hæc valeat oppositio, incõcussaque stet Romanorum opinio de Tiberis aquæ bonitate; ac vera insuper maneant saltim vt plurimum, quæ ab Hipp. de omnigenis, & magnorum fluminum aquis fuere proposita. Responsio.

QVAE-

QVAESTIO

De Multitudine Calculoſorum in Vrbe.

QVare cùm prædicta Hipp. propoſitio veritatẽ nõ habeat, niſi vt plurimũ, & ex allatis iam pateat Rhodanũ, Nilũ, & Tybrim ab ea excipi, Tiberimq. præcipuè; ſi adhuc in talis rei cõfirmationẽ adiũxero, nõ benè ſibi à multis annis cõſulere Romanos, dum aqua hac derelicta, fontanas vſurpãt, & puteales; vnde oritur vt puto quòd frequentiùs nũc, quã anteactis tẽporibus calculis corripiantur, & nephriticis moleſtentur affectibus, vt pro coronide sũ iam iã præhabitæ diſceptationi adiuncturus, vtique me aberrare non putabo. Aduerto ſanè Problema hoc de frequentioribus hoc æuo calculis (cuius, vt audio enodatio apud magnates etiam viros deſideratur) difficile valde eſſe, ac perarduum, nonnulliſque viſũ iri prima fronte paradoxum, quod à me in eius explicatione pronunciatur; philoſophari tamen non diſplicet in re ardua, ac tentãndo veritatem aſſequi, alijs ſaltem occaſionem præbere, vt meliora, magiſque proficua meditentur, ac proferant. Agnoſco etiam inſurrecturos non paucos, vanam aſſerentes diſceptationem hanc, vtpote fundamento deſtitutam, quòd minimè conſtet, an verum ſit quod perquiritur, imò fuiſſe ſemper ita conqueſtos Romanos incolas de affectionibus hiſce, vt referente Alexandro Petronio lib. 4. de Victu Roman. cap. 1. non defuerint ſuo tempore *Medici, qui Romæ germanas eſſe has calculorum, & arenularum affectiones obnixè contenderent.* Verùm non conuellit modo viros iſtos exercitatiſsimus is Auctor, & Romanorum

rum morborũ diligentiſsimus obſeruator, dum loco citato *ne milleſimam quidem partem ait obnoxiam his malis ſuo tempore fuiſſe, & vix vnum, aut alterum ex tot, tantiſque familijs tum incolarum, tum Romanorum calculoſum inueniri*. Sed experientia ipſa, cui ſeniores omnes noſtri temporis aſtipulantur, conuincit, quando re aliter ſe habente pauci extant, qui in præſentiarũ aliquo ad vrinam ſpectante morbo non laborent, atquẽ hinc vel morti tradãtur, vt ſpatio ſex menſiũ pluſquam viginti ex veſicæ calculis interijſſe comperimus, vel ſi ex alio morbo decedant, vix accidat, vt lapis non ſit illius affectus, qui enecat ſocius, & aſſectator, quemadmodum ex diſſectione eorundem cadauerum ſæpe ſæpius fit clarum. Vt proinde quæſtionis veritatem quoad an ſit experientia demonſtrante, & ijs omnibus cõfirmantibus, qui ſedulò anteacta tempora, & præſentia obſeruarunt, ſtatutoque ſic rem, de qua inſtituitur indagatio, ſe habere, à ratione profectò non alienum mihi videtur, quod pro reſponſione enunciaui, id nimirum nõ aliunde, quam ex deſuetudine Tiberinæ aquæ velut à principaliſsima cauſa ortum ducere.

Romani calculis obnoxij.

Audiui ſanè nõ rarò affectũ hunc ab aliquibus in vina hæc ſuburbana, & ex vicinis oppidis huc aſportata referri, quod nimirũ cũ dulcia ſint, & craſsiuſcula, obſtructiones nõ modo ſint apta progignere, ac cruditates lapillorum cauſas accumulare, ſed ad vrinaria quoq; vaſa eos, quos peperere crudiores, terreoſq; ſuccos deferre, contra ac contingat de potentioribus illis vinis naui huc aduectis, & iam præcurſo ſæculo vſitatis, quæ limpidiſsima cum ſint, ac tenuiſsima, tantum abeſt vt cruditates, atq. obſtructiones, & calculos ipſos poſsint parere, vt ab omnibus hiſce malis præcauere valeant, & preſeruare homines illos, qui eorum moderato vſu pro familiari potione delectantur.

Opinio eorũ qui id tribuũt vinis ſuburbanis.

Audi-

Ab alijs tribuitur ingluuiei cum ciborum varietate.

Audiui insuper alios id potius nostri sęculi ingluuiei cũ ciborũ varietate, ac inæqualitate tanquã accõmodatissimæ calculorũ causæ tribuentes, quoniã velut ex ea tumultũ, ac seditionẽ oriri in ventriculo dicebat Hipp. lib. de Flat. & 2. de Diæta, sic in vesica, & vrinarijs vasis multas colligi tartareas fæces, & tenaciores, lentasque materias lapidicinæ constituendæ idoneas, verisimile est; eoque vel maximè, quia cum vinum nimiũ illi associetur, & ab eo, vt optimè deducit ex Plutar. Philosophorũ nostri sæculi splendor Licetus, in sua ad Porphyrij Syringam Encyclopedia, non animi modò, sed corpora labefactentur, hinc necesse est plurima consurgere excrementa non modicum apta ad lythiasim ipsa inferendam.

Aliorũ respõsiones.

Verùm præter hos si velimus audire, qui sales, & spiritus lapidificos, vel arenosam, calculosamque renum constitutionem, aut quod idem ferè est ius hæreditarium, vel nitrosam vrinæ substantiam, aut muccilaginosos cibos è terra in qua nascuntur seminariũ lapidosum suscipientes, vel quid simile in explicanda calculorùm origine, comminiscuntur; non deerunt sanè qui affirment vel hodierna alimenta, & præsertim vina esse magis perfusa lapidificis spiritibus, magisque nitrosa, quam antea fuerint, vel calculosam constitutionem, & ius hæreditarium esse magis in præsenti sæculo ampliata, aut demum muccilaginosos nunc magis extare cibos, & potus, plusque retinere de lapidoso seminario, quam pręhabitis, pręteritisque temporibus. Sed cum sine fundamento, & gratis omnino quoad præsens spectat negotium, hæc ab ijs proferri, quilibet vel idiota cognoscat, atque insuper ex Hipp. & Gal. schola, in qua tantummodo vera medicina docetur, fuerint iam in superioribus opiniones istę detrusę, vanum profectò esset circa eas iterum immorari,

morari vt vanum quoque, si velimus longiori oratione, quod secundo loco pro hoc dissoluendo problemate fuit propositum, confutare. Quandoquidem, vt nulli dubium est ciborum varietatem, ac copiam, eorundemque, & diuersarum potionum ingluuiem quam multum posse ad arenulas, & calculos, imo & omnes alios morbos progignendos, vt lib. primo de Causis morb. cap. 14. asserebat doctissimus Fernel. & aureis illis verbis exprimebat. *Vna Gula omnium est prope morborum mater, etiam si alius est genitor.* Sic à ratione longè abest, quod affertur de maiori nũc, quam præterito sæculo intemperantia, & ingluuie. Mitto enim quod Hippocratis etiam tempore, & alias semper fuerunt homines ebrietati, ac crapulæ non semel obnoxij, & illud solum enuncio, quod à nostris senibus potest resciri, Romanos nempe habitatores longè magis gulæ, & mammonæ elapsis annis indulxisse, quã hodie, quando vel apud Magnates ipsos, & purpuratos Conuiuij nomen, immo & cœna ipsa cum aulicorum triclinijs penè exulauit, vel apud alios inferiorum ordinum incolas vix vnquam aut in vineis, & viridarijs, vt olim, vel in proprijs etiam ædibus commessationes, compotationesque solitæ habeantur. Ex quo tantum abest, vt ingluuiem hoc tempore debacchari calculis generandis idoneam, affirmare debeamus, vt potius ex hoc capite quid omnino diuersum veniat statuendum.

Causa prædictæ frequẽtiæ non est ingluuies.

An ergo vinis dulcioribus, imbecillioribusque, vt fautores primæ responsionis constituunt, acceptus veniet referendus affectus iste, de quo inuestigatur origo? minimè herclè; non tamen vt quis existimabit, ex eo capite, quod vt putat Alexander Petronius loco citato *calculi generentur potius ab immodico potentiũ vinorũ vsu, & vt lapidosas crustas (Tartarum vocant) in dolijs*

Non sunt vina hodie vsitata.

Nec etiam vina potentia.

 vnde-

vndequaque relinquũt, ita intra corpus assumpta per venas in renes delata, simili crustarum specie renes afficiant, & calculos, aut arenulas inducant. Vnde subiungit: *Ideo ebrij ferè nulli, qui vinis non aquosis, sed vinosis delectantur, nisi fortè vasa nimis ampla sortiantur, calculis non laborant. Virique veneri dediti, qui vt eidem sufficiant, talia vina immoderatè potant, perpauci calculosi non sunt,* quia falsam autumo sententiam hanc, minimèque puto vina prępotẽtia, & valida iam vsitatiora, quã nunc, vim istam, quam eis attribuit generandi calculos in hominibus, vt in dolijs crustas, & tartarum, possidere. Præterquamquod enim alia est ratio de dolijs, ac de animantibus, cum in illis diù permaneant, nullaque actualis adsit fundens caliditas, in his verò statim perlabantur, & calor reperiatur cuncta peruadens, atque comminuens; certò etiam scio Gal. nostrum quinto de Sanit. tuenda cap. 5. vinum generosum, & pręualidum dummodo substantia sit tenue, & colore flauũ senibus imperare, *quia*, inquit, *vnum illud maximum senibus commodum ex hoc vino accidit, quod omnia eorum membra calfacit, alterum quod per vrinam serum sanguinis expurgat.* Quo loquendi modo apertè satis demonstrat vina hæc præpotentia vim potius arcendi, quam progignendi calculos possidere, vt propterea in eodẽ cap. de alijs vinis crassioribus, crassumque succum efficientibus subiungat eum, *qui illis liberalius vtatur aut aqua inter cutẽ aut calculo laborare, quia scilicet vrinas minimè cient, ac mouent.*

Illud verò, quòd in suæ opinionis confirmationẽ Petronius adiũgit de ebrijs, & veneri deditis, qui ferè omnes, vt ait, calculosi redduntur, & fiunt, nõ vinis ascribendum præpotentibus, & calidis, sed crapulæ potius, & cruditati, vtpote necessarijs ad ebrietatem, & venerem consectarijs. Quare non ex hoc Scriptoris huius

ratio-

ratiocinio, & discursu deijcienda venit præallata de nostratibus vinis assertio, sed ex consideratione potius horum vinorum, quæ existimantur lithiasi inferendæ idonea. Vina etenim hæc, siue Albanum sumas, & Tusculanum, siue Orbeuetanum, aut Castelgandulphium degustes, vel consimile, tenuia ea secundum substantiam, aut saltem nequaquam crassa reperies, coloreque ad flauum tendente ea vt plurimum resplendere cōspicies,& quo ad saporem attinet subdulcis quidem inuenietur, & gratus,minimè verò ad eum dulcedinis gradū pertingens,quo eæ solent esse prędi-tæ esculentæ, potulentæque materiæ, quibus infarciendi viscera nostra ibique obstructiones pariendi,calculisque materiam suppeditandi vis attribuitur: vt proinde animo nō possim concipere quam ob causam vinis hisce tam suauibus tenuibusque, ac quasi oligophoris tanta labes inuri debeat, ijsque acceptus referri prauus hic, & formidabilis affectus, qui in vrinarijs vasis sæpe sæpius adnotatur. Quandoquidem si materialem causam contemplor, apta ea minimè video ad illam suppeditandam, si primas qualitates perpendo, calorem non aduerto effectiuum principium adaugentem, & si secundas circumspicio, vim nullam in ipsis adstrictoriam inuenio, qua meatus illi sic valeant angustari,vt per eos nequeant consueta recrementa perlabi, exireque.Sed dato etiam sub iucunda talium vinorum dulcedine prauam hanc latitare qualitatem;an propterea constituenda veniet frequentis huius nimisque communis morbi causa, & origo? Minimè certè,cum vina hæc ditiorum tantummodo vinarias cellas ingrediantur, nec insuper omnia dulcedinem possideant vel mediocrem, malumque istud æquo ferè pulset pede domos quascunque;tametsi non inficior ob sedentariam saltem vitam frequentiùs apud diui-

Vina Vrbi propinqua non sūt causa frequētioris lithiasis.

Nō vina Cauponum melle condita.

tes obſeruari. An forſan inſurget aliquis illud affirmans, quod in diuitibus præſtant dulces Albani liquores, in alijs efficere vina Cauponum, melle vt plurimum, vel conſimili re alterata, ſeu vt melius dicam adulterata? Inſurget forſan, ſed reſponſionem confeſtim habebit, vina hæc melle condita non ſolum non poſſidere vim iſtam, cū Galenus loco cit. pro calculoſis ea cōmendet, ſed etiam ſi illā poſſiderent, adhuc tamē non ſubſiſtere quod proponitur, cum plerique à vinis hiſce prius etiam vſitatis abſtineant, & illis ſolum vtantur, quæ vel huc aliunde ſunt aduecta, vel in vineis, quæ vndequaque circa Vrbem ſitę ſunt enaſcuntur. Quæ vina, vt id obiter dicam, licet Romanica quaſi per ſpretum ſint appellata, ac vilia, & in nullo ferè pretio ab aliquibus habeantur, non ſic tamen ſpernenda, conculcandaque puto, vt non poſſint & ipſa ad nobiles menſas accedere, ac inter commendabiles, ſanitatique conducibiles potiones enumerari, ſi præſertim ex eorum ſint numero, quæ in altioribus vineis ſunt collecta. Scio enim apud Gal. lib. de ſuccorum bonitate, & vitio cap. 11. inter laudabilia vina, qualia ſunt, quæ ob ſuam puritatem nouella quoque bibi poſſunt, his verbis recenſeri. *Sola bona ea eſſe poſſunt, ſi bibantur nouella, quæ ſubſtantia tenuia ſunt, quod genus in Italia eſt, quod Gaurium vocant, & Albanum, eorumque, quæ in Sabinis, & Thuſcis naſcuntur quædam, neque enim cuncta huiuſmodi ſunt, ſed circa Vrbem in imminenti huic colle natum, quam primum bibi poteſt*. Quæ vltima verba quis non videt de vino ad Crucem, vt nunc dicitur, Montis Marij, vel in Ianiculo apud S. Pancratium enato, eſſe intelligenda, in eiuſque, & conſimilis, quale in alijs etiam collibus hodierna die depromitur commendationem, atque encomium vſurpanda?

Laudantur aliqua vina Romana.

Verum

Verum ad pensum redeuntes, cum nulla ex præponderatis causis videatur controuersæ dubitationi satisfacere, illud tandem, quod in eius enodatione indicauimus, ratum, firmumque remaneat, plures nempe calculosos in Vrbe reperiri nunc, quam pręterlapsis temporibus ob dimissam pro quotidiano vsu Tiberis aquam, eiusque loco non multis ab hinc annis vel puteales, vel fontanas substitutas. Laborarunt sane Romani, vt alij homines tempore quolibet affectu hoc, multòque etiam fortasse crebrius, quam cæteri Populi, si nonnullos excipias magnarũ vrbium incolas, quales esse Lutetiæ habitatores scribit in suis Cons. Med. Gugl. Ballonius vir tãtæ eruditionis, quantam ei attribuit Parisiensis Scholæ decus, & ornamentum Renatus Moreus doctissimus; tum ob alimentorum, quibus hic vescimur, & aerem, quem inspiramus maiorem crassitiem, & impuritatem, tum ob profundiora animi studia, quibus propter Aulæ, ac ciuitatis conditionem impensius homines implicantur (quæ est causa vt reor, ob quã tot animaduertantur Romæ Hypocõdriaci) tum verò ob vitam sedentariam, & ociosam, quam in hac Vrbe Magnates ipsi, alijque summi viri, quorum paucos propterea ab hoc morbo videmus superstites, coguntur quasi ducere, ac ducunt: Sed tamẽ dum aquam Tiberis in delicijs habebant, & nullus non erat, qui eam pro domestico vsu in dolijs non asseruaret, tot, tantęque non audiebantur de vrinæ difficultate, ac calculis, deque alijs consimilibus morbis quęrelæ; quia videlicet aquæ huius ope, & adiumento fęliciores exercebantur coctiones, non tam pigri aderant excrementorum egressus, nec vrinaria vasa tam crebrò viscidis impuritatibus, atque terreis saburris infarciebantur. Hinc propterea, vt perbellè arguit Baccius, antiquis illis temporibus, quando vix nata ad totius

Tiberinę aquę desuetudo est causa frequẽtioris lithiasis.

tius orbis Imperium properabat Roma, & aqua alia non erat in vſu, quam Tiberina, tali fruebantur ſanitate eius ciues, vt per quingentos, & plures annos Medicis potuerint carere, ſecus ac poſterioribus contigerit ſæculis, cum Thermarum, Balneorumque gratia, pluribus ſumma magnificentia deductis aquis, illiſque, fluuiatili derelicta, pro potu etiam adhibitis, plures cœperunt experiri languores, & nouis quoque morbis, vt Lychene, ac ſimilibus cutaneis fœditatibus, & Podagra ipſa, lithiaſi ob materialem ſaltem cauſam valde conformi afflictari, quia vt is auctor ſcribit lib. de Vſu aquę Tiberis, non modo à veteri parſimonia, & continuatis exercitationibus receſſerunt, ſed à conſuetudine bibendi aquam hanc, quæ ſuapte natura ſyncera, aerea, ſubtilis, & guſtui ſuauis, & grata, facile in ſtomacho digeritur, ventrem non grauat, aut renes, citò tranſit, & præterlabitur, ſicque à multis, iiſque grauiſſimis affectionibus, vt ſunt præcipuè, quę ad vrinarios ſpectant meatus, præcauere eſt apta.

Cur verò hãc habeat aqua Tiberis energiã præſeruãdi quãtum in ſe eſt ab arenulis, & calculis, rationem primò mihi detexit perilluſtris Matrona, quæ de fucis interdũ mecum colloquens nõ vſurpare ſe pro abluenda facie alium liquorem, quam aquam Tiberis affirmauit, quoniam non rarò obſeruauerat ſibi à reliquis aquis remoueri naturalem lenitatem, locoque eius aſperitatem quandam induci, à Tiberina verò antiquum conſeruari colorem, viriditatem vultui impertiri, & carnibus ipſis mollitiem conciliari. Qua audita teſtatione de vltimo hoc iſtius aquæ effectu non ſemel poſtea ex aliarum etiam Illuſtriſsimarum Mulierum obſeruationibus confirmato, illicò in eam deueni ſententiam, vt ratione iſtius, quam inducit mollitiem, ac lenitatem, conferre non modicum poſſet lithiaſi

thiasi tum curandæ, tum præcauendæ.

Memoria siquidē repetebā aurea illa, & prægnantia magni Hipp. verba 1.6. Epid. 6. de lithiasi affectis prolata. *Quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinarijs mundare, tenuare, ac mollire*. in quibus præter exercitationem, & attenuantem victum, nec non in iuuenibus purgationem ex helleboro, & phlebotomia ex inferioribus venis, medicamentorumque diureticorum vsum, duo proponit in vltimis particulis, *tenuare, ac mollire* animaduersione digna, vt scilicet humores subtiles, tenuesque reddantur, viæque ipsæ, per quas vrina descendit, & humores, siue calculi, aut arenulæ debent transire, molles fiant, ac lenes: quia vt Galenus in Comm. tales exponens particulas, subiungit, *optima res est humores tenues esse, & renum ipsorum corpora mollia, vt per ipsa transire facilè humores possint: ab initio namque calculus in ipsis numquam generabitur, siquis hæc vtraque diligēter obseruauerit*. Quæ omnia tametsi à magnis istis Medicinę Dictatoribus de Renum tantūmodo calculis, & in gratiam solius curationis videantur dicta, cum tamen eandem habeant veritatem in calculoso quoque vesicæ affectu, & ratio Gal. de faciliori humorū trāsitu per vasa mollia tam in pręseruatione, quam in curatione concludat, imo præcautionis magis propria videatur, nullùs sanè iudicare debebit à ratione alienum, quod in mea respōsione constituo.

Prima Ratio pro allata cōprobanda sētentia.

Experiētia porrò demonstrat Tiberinā aquam solidis partibus lenitudinem communicare, ac mollitiem. Hipp. & Gal. mollitiem hanc siue pro calculorum actualiter infestantium curatione fomentis, alijsque consimilibus remedijs comparatam, siue pro eorūdem impedienda generatione vrinarijs meatibus impertitam maximopere commendant: Commendare ergo

&

& nos quoque debemus aquam istam,quę præterquã-quod tribuendo vasis illis lenitatem, ac mollitiem est in causa vt viscidæ, crudioresque materiæ, quæ interdum in ipsa illabuntur, prius erumpant, quam ad tophi corpulentiam possint reduci, sua etiam tenuitate ex mineralium quarundam aquarum mixtione, ac impetuoso motu contracta, easdem potis est crassas, viscidasque materias comminuere,atque ita tenuando, ac molliendo, addo, & placidè tanquam vrinarium, vt cum Hippocrate loquar, meatus, & cauitates mundando, egregiam nauare operam ad conseruandum incolumes suos potores ab hac tam crebra, tamque molesta in Romana Vrbe, ægritudine.

Hinc propterea nõ mirũ si paucis ab hinc annis morbus is alioquin ob rationes iã indicatas Romę non infreques̃, cæpit magis inualescere,ac propagari,quoniã præseruatorij auxilij loco,& quasi in hũc finem à *cælo* Romanis impertiti, tales adhibeantur aquæ, quæ vt eædem affirmant nobilissimæ Matronæ, & experimentum demonstrat, non exiguam tribuant cutaneis partibus asperitatem, ac duritiem, sicque id ipsum in intrinsecis cauitatibus, vt verisimile est, efficiendo, & remorari excrementorum descensum, & occasionem præbere lapillis, arenulisque progignendis commo-

Secũda Ratio. dè valeant. Et hæc forsan est altera ratio, ob quam subtilissimus Cardanus, vt alias innuimus, ad se præseruandum à calculo vesicę, oleo vtebatur, nempe quia vasa emolliendo, & quoquo pacto lubricando, est in causa, vt humores ad concrescendum in lapides accommodati citius excurrant, priusque è corpore egrediantur,quam tophaceam posint adipisci naturã.

Tertia Ratio. Cæterum facultatem hanc Tiberinæ aquę illud insuper nõ incongruè potest persuadere,quod ab Alex. Petronio lib.2.de Victu Rom. cap.6.post multas comme-

memoratas aquę huius dotes, & oppugnationes repulsas, in medium proponitur disquirendum, *quare*, videlicet, *nonnulli qui arenulas meiere solent, si vinum cum alijs aquis misceant, pauciores, cum Tiberina multò plures interdum mingere videntur*. Istius enim effectus cum non debeat agnosci causa, vel vinorum aquæ huic admixtorum copia maior, vel renum amplior structura, vt pro hoc elucidando problemate, sese contorquens imaginatur is author, agnoscenda sane veniet mollities iam dicta, vtpotè quæ vasa leniendo faciliorem arenulis parat descensum, aliàs à cæteris aquis rugositatem, ac duritiem inducentibus nòn modicè retardatum.

Persuadere insuper id ipsum quis posset, si in mentem reuocauerit quæcumque superius ex Hippocrate in controuerso 23. textu libri de Aere, Aq. & locis fuere deducta. quando illic mirabilis auctor sibi proponens explicandam causam propter quam ex illis, qui aquas omnigenas, & ex magnis fluminibus bibunt, alij corripiantur calculis, alij non, eos detineri tali morbo affirmat, qui vrinam ob quendam vesicæ ardorem ægrè dimittunt; eos verò immunes persistere, atque incolumes, qui tali ardore vacui vrinam facilè eijciunt; qua in problematis solutione, quis non videt magnum magistrum minimè auspicari talem diuersitatem ex varia potionum vel alimentorum materia, aut ex alia re nonnaturali incongruè vsurpata, sed ex sola oris vesicę bona, vel mala ad vrinam dimittendum dispositione? talemque prauam dispositionem per phlogosim vtpotè coarctantem, corrugantemque os illud exprimere? Quasi vellet innuere materiã omnem, quæ vrinę egressum retardare est apta, aptã quoque esse ad lithiasim inferendam; eam verò quæ coarctationem, ac siccitatem remouendo, earumque Quarta Ratio

loco mollitiem, ac læuitatem inducendo, faciliorem illum poteſt efficere, apprimè idoneam, accomodatumque eſſe ad præſeruandum à tali malo. At vi iſta emolliendi præditam eſſe Tiberis aquam, & ſuperius enarrata demonſtrant, & eiuſdem aquæ reprehenſores, talem mollitem velut defectum, obijcientes, inficiari non poſſunt.

Vltima Ratio. Vltimo tandem confirmari poteſt noſtra ſententia, quia vt iã ſupra fuit oſtenſum, & Aetius lib. 11. cap. 6. declarat, cum morbus is non aliunde ſuam trahat originem, quàm ex cruditatibus ad imperfectam præſertim chyloſim ſuccedentibus (propter quod eos vellicubat Galenus quinto de Sanit. tuenda cap. 1. qui calculis torquentur, quaſi ex non ſeruato optimo viuendi modo in cruditates, & affectiones iſtas ac conſimiles incurrant) omnia ea, quæ poterunt talium cruditatum geneſim impedire, atq. earumdem prouentum arcere, poterunt, & quoque lapidationis ortui impedimentum inferre. At Tiberis aquam munus hoc non imbecilliter exequi poſſe colligere inde licet, quòd in ea ſicut citius legumina concoquuntur, carneſque perfectius elixantur, & albidæ fiunt, ſecus ac in alijs aquis contingat, quæ vt etiã Petronius animaduertit, *carnem dum in illis elixa fit, non perinde ac Tiberina reddunt albam, ſiquidem ſua craſſitie ſuccum rubrum impingunt intro: quamobrem caro intus rubra reperitur, quod Tiberinæ nunquam euenire conſueuit*; ſic & in ventriculo idem accidere quilibet ſciet, qui Ariſtotelis doctrinam in quarto Meteorologicorum, cùm alimenti in corpore concoctionẽ elixationi facit ſimilem, habebit perſpectam. Quare ſi aqua iſta chylificationem adiuuando, cruditates poteſt arcere, arcere quoque valebit calculos ipſos ex cruditatibus ortum, generationemque trahentes.

Ve-

Verum enimuero quantumuis hæc omnia satis, ni fallor, positionem nostram confirment, atque stabiliant; pulcherrima tamen in contrarium excitatur dubitatio, non quidem vel ex Hippocrate damnante commixtas aquas desumpta, vel ex Petronio supra omnes aquas Romæ vsitatas fonticulum sancti Spiritus extollente elicita, vel ex saluberrimo fonte in magno Vaticani atrio excitato, & ob suam perfectionem, atque BARBERINAM APEM quæ liquorem effundit tale Distichon merente, Obiectio.

Quid miraris Apem, quæ mel de floribus haurit,
Si tibi mellitam gutture fundit Aquam,

deprompta (quia ad Hippocratem iam elucidata responsio est, & laudati fontes ob exiguitatē, incommoditatemque perquam paucis in magna Vrbe deseruiunt) sed ex Galeni penu, ac viridario eruta, atque exorta; is enim quarto in sextum Epid. 10. de aquis disertè, vt sui moris est, edisserens, hæc in Almę Vrbium fontium commendationem habet verba: *Romæ namque sicut, & multa alia in ea Vrbe eximia sunt, & fontium elegantia, ac multitudo est admirabilis: nulla foetidam aquam, aut medicatam, aut turbidam, aut asperam crudamque effundente*; quibus clarè admodum demonstrare videtur verum minimè esse aquas Virginem, Felicem, & Paulam ab antiquis neutiquam diuersas, aliasque Romæ familiares eam inducere asperitatem, quam eis attribuimus, ac Tiberinis limphis postponendas venire.

Ad hanc tamen propter Auctoris famam, difficillimam obiectionem, Respondere in primis possem cum Alex. Petronio lib. sæpius cit. de Victu Rom. cap. 3. Pergamenum per aquam crudam, asperamque intelligere frigidam, *cum Gal. aquam crudam nullam præter quandam ex Tiburtinis montibus fluentem à Romanis fontibus in Vrbem inuehi tradat*. Sed cum talis re- Responsio. 1. Reijcitur.

 spon-

sponsio consona minimè sit Galeni menti, & doctrinæ illic habitæ, vt cuiuis tale commentarium, & verba iam iam afferenda legenti, patebit, cùm de cruditate in ordine ad facilem, vel difficilem coctionem loquatur; idcirco assererem potius in talibus verbis tametsi amplis haud complecti quoscunque Almæ Vrbis fontes; quando vno illic interposito versiculo subiungit, quòd *illæ aquæ, quæ ex Tiburtinis montibus per lapideas fistulas in Romanam ciuitatem deriuantur, alijs quidem vitijs carentes crudiusculæ tamen sunt, vt neque celeriter calefiant, vt Vrbani fontes, neque refrigerentur, neque celeriter in ipsis, vt in fontanis aquis, quæcunque inieceris elixentur legumina, & olera, & carnes.* In quibus verbis manifestè cõspicitur illum ab eo encomio, quod vniuersaliter pronunciauerat, quosdam excipere fontes, ac proinde Triuij aquam, & Felicem non vndequaque, & absolutè sub huiusmodi laudatione comprehendi, vt reuera comprehendi non debent. De Felice enim nuncupata aqua omnes norunt eius prærogatiuas esse exiguas; & de Virgine præter Martialem, qui eam appellat crudam dum ait:

Responsio. 2.

Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore,
Cruda Virgine, Martiaque mergi,

& iam allatas ex nobilissimis matronis declarationes, vnanimiter confirmãt,& docent graues Auctores Petronius,& Baccius,ille quidẽ dũ crudã eã existimat,*& ob quasdã sordes nempè saxa alba non exiguæ magnitudinis (Tartara vocant) quæ in suis ductibus relinquit calculorum effectricem:* hic verò dum inter cætera illud in ea recognoscit, quod à Romanis mulieribus prius audiueram, vt scilicet si diutius in ipsa manus, & carnes abluãtur gelidæ fiant, & asperæ, ac tardè admodũ carnes, & legumina, reliquaque in ea concoquantur.

Sed

Sed respondere insuper possumus Galenum nostrũ (qui forsan non ita diligens fuit in obseruandis aquarum Romanarum qualitatibus, vt Baccius, & recentiores matronę) vel de summa asperitate, quam profectò non habent Vrbani fontes loquutum fuisse, vel per illas duas voces, asperam crudamque, non res diuersas, sed vnam intellexisse, cùm non vtatur particula disiunctiua, aut, ab eo illic vsurpata ad exprimendas alias aquarum varias qualitates, sed coniunctim loquatur, vt videlicet illam insignem denotaret cruditatem, quæ sic crudas, atque incoctiles reddit aquas, vt tales propterea duras, grauesque atque indomitas veteres appellauerint, eodem asserente in citato loco, Geleno; quam certè cruditatem, non habere Romanos fontes vltrò, libenterque fatemur. Responsio.3.

Quamobrem iam concludere liceat verissimam esse nostram sententiam, adeoque veram, vt etiam si in gratiam preclarissimorum virorum concedere lubeat arenularum, lapidumque frequentiam à vinis hoc tempore vsitatis tanquam diuretica vi prę-ditis, & materiam ad vrinaria vasa ducentibus sed non educentibus, vel vt quis forsan adiunget ex nimio, magisque continuato gelidi potus humores incrassantis, viasque adstringentis vsu, vel vt alius putabit ex adaucta curruum cõsuetudine prouenire, adhuc tamẽ fatendum sit omissionem ac desuetudinem aquæ Tiberis velut auxilij eductionem superfluitatum adiuuãtis, humoresque crassos quoquopacto prohibentis, & fluida corpora facientis; locum omnino inter causas crebræ nimis, ac frequentis hoc sęculo in Vrbe Lithiasis, obtinere.

FINIS.

INDEX
RERVM NOTABILIVM.

A

B

C

E

F

Fer-

Romani

R

S

T

V

FINIS.